

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ivstitia Et Ivre Libri Decem, Reuerendi P. F. Dominici
Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.**

Soto, Domingo de

Venetiis, 1608

Qvaestio vj. De restitutionis substantia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38878

QVÆSTIO VI.

DE RESTITVTIONIS
Substantia.

S. Thom. 2. 2. quæst. 62.

ARTICVLVS I.

*Vtrum restitutio sit actus commutati-
ua iustitia.*

ALTERVM præambulum quod vitijs pertractandis, iustitiæ commutatiuæ contrarijs debet quisque prænoscere, est restitutionis necessitas, eiusdemque legum modus, & forma, nempe vt quæ in subsequentijs libris ostenderit, aut sublata per iniuriam esse, aut retineri, constet qua lege sint redhibenda. Prima ergo quæstio est de restitutionis substantia, in cuius primo articulo interrogatur, an restitutio sit actus commutatiuæ iustitiæ? Primum enim quod ad inuestigandam definitionem inquiritur, est genus. Arguitur ergo a parte negatiua. Primo sic: Restitutio nil a satisfactione distat, promiscue namque vitmur vtroque nomine, quin vero, & iura pro eodem vtrumque videntur accipere, vt extra, de iniur. & dam. dato. cap. si culpa. vbi cum iubetur tam pro damno dato, quam pro iniuria satisfactio- nem fieri, vtraque eodem nomine, scilicet tam damni restitutio, quam satisfactio pro iniuria comprehenditur, satisfactio autem est pars penitentitiæ pro offensa in Deum commissa, inter Deum autem, & nos non est ratio iustitiæ commutatiuæ, quia (vt s. Ethic. Arist. auctor est) Dijs & parentibus æquale reddere non valemus, restitutio ergo non proprie ad commutatiuam attinet iustitiam. Secundo arguitur: Restitutio non tantum locum habet in commutationibus, verum etiam in distributionibus, vt dum quis non distribuit præmia secundum meritum pondera, refundere ei tenetur, qui minus iusto recepit, ergo non tantum commutatiuæ, sed & distributiuæ etiam actus est. In contrarium est, qd restitutio ablati-

opponitur, ablatio autem alienæ rei peccatum est in iustitiæ circa commutationes, restitutio ergo eiusdem est iustitiæ actus, quæ in commutationibus dirigendis versatur.

Pro solutione quæstionis notandum est restituere (vt nominis compositio præ se fert) idem esse quod iterum quempiam in suum locum & ius statuere, hoc enim huiusmodi nominum allusiones & etymologia vilipendenda sunt, quoniam cum nomina sint conceptuum notæ, talia curare debent linguarum conditores rebus indere, qualibus rerum natura exprimitur, primum imitantes parentem nostrum, qui idem obseruauit, secundum illud Gen. 2. Omne quod vocauit Adam animam viuentis ipsum est nomen eius. Est autem restitutio, verbum Latini celebre. Dicitur enim quisque in suum locum dignitatem, ac ius restitui, perinde atque homini restitui bona sua. Vnde ff. de verb. & rer. signifi. l. plus est habetur plus esse in restitui ioue, quam in exhibitione. Nam exhibere, est præsentiam corporis præbere, restituere autem est etiam possessorem facere fructum reddere, &c. Vt si quis vi rapto est, aut per iniuriam in carcerem intratus, fuisse qd; bonis expoliatus non restituitur, licet exhibeatur, hoc est, libere permittatur ad proprios lares remeare, nisi in locum suum pristinum statuatur. Hinc ergo colligitur conclusio huius quæstionis. Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ. Probatur: Contraria ad idem genus pertinent, vt in præd. c. 8. Arist. docet, auferre autem rem alienam iniurio domino, est vitium iniustitiæ circa commutationes, restitutio autem est res compensatio contraria. Est ergo eiusdem generis iustitiæ. Secundo: Restitutio, vt legitima sit, fieri debet ad æqualitatem rei que ablata est, siue per iniuriam sublata sit, vt furtu & rapina, siue per dolu-

Ad pri-
mi arg.Con-
tra
Opinio
Soto de
peniten-
tia

etiam illi referam, tantumdem repono, nõ est censenda hæc mea gratiæ relatio restitutionis nomine. Nam etsi similitudinem quandam restitutionis habeat materialem vt aiunt, idcirco quod res eadem reditur, dicit tamen restitutionis forma, puta obligatio, a qua restitutio & speciem & nomen sortitur. Ob idque donatio illa non ad iustitiam commutatiuam, sed ad liberalitatem potius spectat. Neque vero opus est ad restitutionis naturam, vt eadem numero aut specie res que accepta fuit, reddatur tametsi prima eius significatio id videatur aurius exhibere, sed satis est, quod tantundem valeat. Enimvero sicut commutationis appellatio, quæ proprie in rebus fit, vt commutatio vini pro oleo, & merces pro pecunia, ad actiones, & passiones est more, & vii trãslata, sic & restitutionis nomen extensum est. Vt si quis mihi contumelioso verbo iniurius fuit, quem ego postea fuisse cecidi, quædam fieri potest commutationis compensatio. Et pari ratione qui iniuriam irrogauit, potest eam pecuniam resarcire.

Argumenta vero in contrarium obiecta, non nihil afferunt difficultatis. Ad primum ergo respondetur, quod etsi nonnquam duo hæc nomina, satisfactio, & restitutio, vsu confundantur, quando scilicet res in controuersiam non veniunt, longo tamen intervallo actiones ipsæ differunt. At vero quæ differre monstrantur, ostendi prius debent, quo pacto conueniant. nam vt initio huius ex Aristot. s. Ethic. cap. 1. citatum est) quo res æquiuocæ viciniore sunt & propinquiores, eo magis æquiuocatio laet. Sit ergo primum nostrum assertum. Satisfactio perinde atque restitutio ad iustitiam pertinet commutatiuam, nam utraque fit secundum æqualitatem rei ad rem, in quo commutatiua iustitia a distributiua se iungitur, qua præmia secundum dignitatem personarum distribuuntur. Etenim qui iniuria alium læsit, ad æqualitatis mensuram debet eis satisfacere. Scio equidem Scotum in 4. dist. 4. q. 2. constituere penitentiam sub iustitia vindicatiua, quam speciem esse putat distributiue.

Considerat n. penitentem non solum tanq̃ reum, verũ tanq̃m ministrum iustitiæ Dei, qui quidem penitens de seipso supplicium sumit. Quapropter cum satisf-

factio sit pars penitentia, & subsequenter concedere ad eandem iustitiam pertinere, vt puta cum quis ieiunij, & vigilijs se affligit. Atque hanc sententiam amplexus videtur S. Thom. 4. distinct. 15. quæstio. 1. artic. 1. At tamen multo fortè congruentius penitens non consideratur et u. minister iustitiæ vindicatiua, sed tanquam offensor, qui de iniuria lata se accusat, & pro eadem satisfacit ei in quem commisit offensam, puta Deo, vel homini, vt iudicis vindictam effugiat. Quam ob causam idẽ

Sanctus Doctor. 3. par. quæstio. 85. artic. 3. penitentiam sub iustitia commutatiua collocat, etiam quantum ad satisfactionem, si bene inspicatur articulus: nam afficere quenquam iniuria, eodem redit, ac si rem illi abilitatis, & ideo satisfacere pro offensa eiusdem est iustitiæ, ac si rem ab aram rependas. At vero quoniam Deo corporum aliud post contritum animum reddere gratius non possumus, q̃ corporis castigationem, apparet in satisfactione respectu ipsius quædam punitiois forma secundum famolam illam August. definitionem. Penitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet commisisse. Huius igitur rationi in qua restitutio cum satisfactione conuenit, subiiciuntur septem differentia: inter easdem duas uirtutes. At qui prima sumitur ex parte materiæ, quam differentiam constituit S. Thom. 4. distinctio. 15. quæstio. 1. artic. 5. Inæqualitas namque, quæ iustitiæ commutatiua contraria est, duobus modis usu uenit. Vno in rebus exterioribus, ut dum quis rem alienam occupat, altero uero in actionibus, & passionibus iniuriõis, ut cum quis ciuem uolenter uerberat, aut conuictis aspergit. Modus prior restitutionem exigit, qua in rebus ablati æqualitas constituitur, posterior uero expositulari satisfactione, ut uide licet de commissa culpa fiat proximo compensatio. Itaq; satisfactio non est, nisi ubi iniuriõis crimen adfuit, restitutio uero e iam, ubi nulla interfuit ablationis culpa. Hoc autem discrimen, uel ex ipsis uocibus innotescit. Restituere namque est reddere, quod ablatum est, satisfactio uero, quia pars est penitentia, est iniuriam resarcire. Consequitur ergo ex hæc propositione tanta differentia inter satisfactionem, & restitutionem, ut licet quædoq; ambæ concurrant, possint altera absq; altera reperiri. Exemplũ

Soto, de iust. & iure. Y acci-

Opinio D. Tho. de penitentia, alia ab Scoti sententia.

Septem differentia: inter restitutionem, & satisfactionem.

De quibus restitutio, & de quibus satisfactio.

OTO
tre
ibus
DIII
13

Ad primũ arg.

Opinio Scoti de penitentia.

accipe: Latrones & vires qui vel aut furto alienam domum compilauerint, tenentur in primis ad restitutionem eorum, quae raptuerint, & praeterea de illata iniuria satisfacere, puta aut petendo veniam, aut alia via. At vero cum quis nihil furripuit, sed tamen aut conuictio, aut manuum iniectioe iniuriam fecit, satisfacere potest per supplicem submissionem, vel per alia grata officia citra restitutionem. Et conuerso, qui res creditori debet, quod ab illo mutuatus est, restituere quidem tenetur, satisfacere vero non item, quia nullum commisit crimen, quoad utque in mora est soluendi. Secunda differentia ex hac prima nascitur, respectu illorum, quibus fit satisfactio & restitutio. Illa enim non solum hominibus, verum & Deo, eidemque praecipue fit, restitutio vero proprie solis hominibus. Prior pars est certa. Quoniam licet in proximos contingat etiam peccare, quos diligere ut nos ipsos tenemur, atque adeo illis ratio vlla satisfactiois debeat, disente Augu. peccatum esse dictum vel factum & cetera contra legem Dei, & regio Propheta confidente: Tibi soli peccavi. Haud enim proximorum laesiones scelera essent, nisi Dei auctoritate fuissent inhibita. Nam etsi lex naturae obliget, illa etiam obligatio ab auctore Deo dimanat, sicut & lex humana, nam per me inquit Sapientia, Prouerbiorum octauo, Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Ex quo fit consequens, ut ei proprie debeatur ad iustum satisfactio, quae vel hic, vel in purgatorio per solvenda est. Vnde Ierem. 6. cautum erat, ut ille qui vi aliquid extorsisset, aut fecisset calumniam, aut quidpiam simile commississet, omnia integra primum restitueret, mox pro peccato offerret Deo arietem immaculatum. Fit ergo proprie satisfactio Deo. Haud quidem negandum, ut quidam contendunt, quin suo quoque gradu fiat hominibus, sed tamen maxime fit Deo, restitutio vero non illi, sed solis hominibus. Et ratio est in promptu, quia Deo nihil proprie auferimus, neque auferri vilo modo potest, licet per analogiam ad nos, dicamus illi per peccatum honorem adimi, sicut ait Paulus ad Romanos 2. Tu autem Iudaeus cum sis, Deum in honoras? Praeterea, neque ei pos-

sumus quidquam reddere, quod illi accersit. Etenim quia Deus est, nostrorum bonorum non indiget. Quamuis per eandem analogiam satisfactio quae illi fit, dicitur esse honoris restitutio. Ex his virtutibus sequitur tertia differentia inter has virtutes, ab effectu eorum diuersitate praecipua. Per restitutionem non remittitur peccatum, sed tantum cessatur a peccando, per satisfactionem vero remittitur quantum ad penam, remissa culpa, eo quod est solutio pro peccati debito. Hunc ergo effectum sortitur virtus passionis Christi. Quod idcirco caret, si extra eius gratiam fiat. Restitutio autem legitime fieri inter homines extra gratiam Dei potest, quin etiam extra amicitiam humanam, quod satisfactio repugnat. Et haec est quarta differentia. Enimvero qui in amico, quod ab illo mutuo receperat, integre reddit, perfectè restituit, licet eum in suam amicitiam non recipiat, ei autem qui iniuria affectus est non fit satis, nisi per amicitiae reconciliationem nisi forte per ipsum quo minus fiat, sicut. Haec quippe ex diuersis debitorum radicibus penant ad tunc Restitutionis inquam debitum non nascitur ab iniuria, sicuti satisfactiois. Et idcirco licet illa non habeat pro fine amicitiam, haec non fit legitime nisi illa recuperetur, quae amissa fuit, gratia. At vero eius obligatio satisfactioem, quae Deo fit, pena ab ipso condonatur peccatori, non tamen ideo censenda est proprie restitutio, ut in quarto, distinctione 1. 5. art. 5. placet Richardo. Arbitratur enim quod peccator restituit quod Deo debet, si enim haec verbi abusus, quia ut diximus, neque Deo quidquam adimimus, neque illi acquiritur quod in remissione culpae ei offerimus. Immo si tunc debiti remissio. Huic ergo quartae subnectitur quinta intercapedo, videlicet restitutionem non esse poenitentiae partem, veluti est satisfactio, sed duntaxat est praesumbulum, ut quis a peccato desistat. Etenim si quis alienum as contraxit, quod dum est solvendo, inuito domino, retinet, vel iniuriam, quam illi intulit, diluere recusat, non potest digne ad poenitentiam accedere, nisi ab illo delicto per restitutionem euellatur. Itaque restitutio contritionem quae ordine prima est poenitentiae pars, antecedit, satisfactio vero etiam confessionem, quae secunda est subsequitur. Ex quo denique colligitur sextum discrimen. Satisfactio arbitrio

Secunda
differen
tia.

Quibus
Deo, ei
demque
praecipue
fit, resti
tutio ve
ro proprie
solis homi
nibus.

Prior
pars est
certa. Quo
niam licet
in proximos
contingat
etiam pec
care, quos
diligere ut
nos ipsos
tenemur, at
que adeo
illis ratio
vlla satisfac
tiois debeat,

disente
Augu. pec
catum esse
dictum vel
factum & cetera
contra legem
Dei, & regio
Propheta con
fidente: Tibi
soli peccavi.

Haud enim
proximorum
laesiones
scelera essent,
nisi Dei au
thoritate fu
issent inhibi
ta. Nam etsi
lex naturae
obliget, illa
etiam obligatio
ab auctore
Deo dimanat,

sicut & lex
humana, nam
per me inquit
Sapientia, Prouer
biorum octauo,
Reges regnant,
& legum
conditores iusta
decernunt. Ex
quo fit con
sequens, ut ei
proprie debeatur
ad iustum
satisfactio, quae
vel hic, vel in
purgatorio per
solvenda est.

ARTICVLVS II.

Utum sit ad salutem necessarium, rei, quæ ablata est, restitutionem fieri.

Secundo articulo, qui apud S. Tho. primus est, supposita restitutionis interpretatione, de ius est necessitate respondendum: Utum scilicet ablati restituo sit ad salutem necessaria? Et arguitur ad negatiuam partem. Ad salutem anime, hoc est ad vitam æternam consequendam, satis est seruare mandata, secundum verbum Domini, Matth. 19: Si uis ad vitam ingredi, serua mandata. Quod si quis in culpam fuerit collapsus, satis est, quod per penitentiam quæ secunda est tabula post naufragium, conscientiam abluat: restitutio autem neque inter præcepta, neque inter partes penitentię, ut supra dictum est, connumeratur, ergo non est hominibus necessaria. Secundo arguitur. Si restitutio esset necessaria, maxime quia aliquo est præcepto imperata, id autem in Decalogo nullam extat præter illud, Non furum facias, hoc uero negatiuum est, præceptum autem restitutionis affirmatiuum esse debet, ut uerbum ipsum sonat, ergo nullum est tale præceptum. In contrarium est Aug. in epist. ad Mace. quæ refertur 14. quæst. 6. Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit & non redditur, & penitentia non agitur, si simulatur. Si autem ueraciter, non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum.

Quæstio hæc nemini dubia esse potest. Vnica ergo conclusione absoluitur. Ablatum restitutio sic necessaria est ut ablatum illud durare nemo posset in gratia Dei illam uero recuperare. At uero in gratiam sancti Thom. exponendi sunt termini, eo quod hic secundus articulus subobscurus, quin truncatus etiam nonnullis uidetur. At, enim, id quod iniuste ablatum est, restitutione esse obnoxium, quod uero iuste minime. Cum tamen tam mutuarum, quod ex quo quis iuste sustulit, quam pretium rei credito emptæ sit etiam restituendum. Notandum ergo est, quemadmodum nos sanctus Tho. proprias rerum locutiones docuerit. Illius enim quod quis uel mutuo uel quolibet civili contractu accepit, non

Y 2 pro-

acerdotum virtute clauium constituitur, eademque in illis tribus generibus scilicet in oratione, ieiunio, & elemosyna, restitutionem uero ad æqualitatem quisque tenetur sua sponte facere, uel ieiunia patere iudicis. Septimum præterea si libet inter uallum accipito. In purgatorio nulla sit, si uel expectatur restitutio, sed tantum sit satisfactio, seu potius satisfactio. hoc dixerim ad depellendum errorem ueligi, quod a bitratu defunctos in purgatorio remorari quousque restitones quas hic suis commendarunt, executioni mandentur. Est enim deridiculum. Haud siquidem lex esset digna Deo, si sanxisset ut quis pro ea culpa patereur, quam nullatenus in sua est iam libertate. Alio qui si hæredes nunquam restitueret, nunquam miser ille exiret illos purgatoris carceres, qua uelique ratione purgatorium uerteretur in infernum. Videtur tibi scilicet quis quomodo in hoc seculo restituere mandauerit.

Nam si negligens fuerit etiam si culpa remittatur, licet in purgatorio penas, quas post eius obitum illico fiat restitutio, illis autem panis perfoluris, etiam si nunquam restitutio fiat, liberabit. In epist. me enim in contrarium adducitur, quod ego meis auribus audiui, illud Augustini, quod statim articulo proximo audiemus, Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum. Illud namque de remissione culpæ intelligitur in hoc seculo, quia qui non restituit, reus est temper culpæ. Ecce quanta interceduntur satisfactio & restitutio distent. Ex qua dilucido colligitur prioris argumenti.

Ad posterius autem probe respondet S. An. Th. quod restitutio illius, quod per iustitiam distributam conferri omisum est, ad iustitiam spectat commutatiuam. Nam quamuis illud nunquam fuerit ab illo, curdandum erat possessum, fuit tamen debitum & ideo quodammodo sublatum, ac subinde sanctio commutatiuæ iustitiæ est idem rependere. Quo fit, (ut scite Caieta. colligit) quod si princeps aut dominus aliquot annis distributionem prætermiserit, quam inter conscriptos ciues facere tenebatur, & postea penitentia ductus restituere conuertitur, non debet præsentibus tunc ciuibus restitutionem facere, sed eorum defunctorum hæredibus, quibus uiuentibus debeatur.

OTO
ure
pibus
DIII
13

Ad arg.

Conclō
Esponi
tur.

D Tho.

Quis
in ipe
reddi
quod ex
cōtractu
aliquo
civili de
be non
dī resti
tuere.

proprie ad restitutionem conuincitur, quo ad vique sit in mora & culpa, nam mutuum vel pretium ante statutum tempus reddere, non est necessarium. Et dum in tempore redditur, non dicitur proprie restitutio, eo quod cum credito illuc vique sua sponte careret illa re, non dum censebatur minus iusto habere, aut suo iure, & statu esse deictus, sed dicitur illa vel simplex redditio mutui, vel solutio pretij, quamuis largo modo restitutio dicatur. Nomen igitur restitutionis stricte solum in rebus ablati locum habet, puta quæ vel per iniuriam surreptæ sunt, vel si iuste fuerint acceptæ, iniuste tamen ultra constitutum tempus retinentur. Et ideo ait Aug. non dimittit peccatum, nisi restituatur ablatum. Quod autem ait D. Thom. id quod iuste ablatum est, inæqualitatem esse restitui, non intelligas de mutuo, aut de pretio rei futura moneta venditæ, aut de similibus, quæ iuste accipiuntur, sed vt reddantur, at de illo quod quis quia suum erat accepit, vt depositum suum, aut laboris mercedem, aut dono datum, aut quid simile. His præhabitis probatur conclusio. Iustitia commutativa est ad salutem obseruati necessaria, restitutio autem importat redditionem illius rei, quæ iniuste vel aufertur, vel retinetur, quæ quidem redditio opus est iustitiæ commutatiuæ, ergo illa est necessaria. Hinc fit consequens, præceptum extate restitutionis, idque sua reatu mortalis culpæ obligans. Aliter non esset ad salutem simpliciter necessaria. Etenim qui rem derinet alienam inuito domino, & iustitiam violat, & subinde proximi charitatem. At pro exactiori eiusdem conclusionis examine, intelligamus in primis, quo gradus certitudinis habenda est, an scilicet sit pro veritate Catholica reputanda Hoc pro eo interrogauerim, quod Carmelita inter

Restitutio solū locū hēt in reb- in iuste ablati, vel retentis.

Improbatur cōclusio.

Græcorum tamen ex Guicciardini.

Lutherani sicuti non videntur inficiantur.

Græcorum alias, hanc quoque hæresim connumerat, quod eorum sacerdotes nulli furibus, & latronibus restitutionem pro manifestata rapina iubeant, sed oleo simplici illos inungentes absoluebant, illa duntaxat iniuncta penitentia, vt libi ipsi furto iam partem impertinent. Nescio tamen qua essent infans illi correpti, qui ita desisterent. Lutherani namq; (vt est art. 35. Lutheri ad 1. eonem videre) satisfactionem inficiantur, hoc tamen colore quod Christus abunde delictis totius mundi satisfecit, nescientes di-

scernere inter satisfactionem, quo ad sufficientiam, & qua ad efficaciam. Quod autem restitutio non sit necessaria non solum hæretis, verum phrenesis est. Hic autem lectorem admonitum facere non præteribo, vt si inciderit in Erasmi annotationes, vique ad quartam editionem, caueat ab illo ad notamento quod Luc. 11. super verbo illo. Quod superest, date elemosynam, subiicit tale. Illud adnotandum, cum modo fecerit mentionem rapinæ, non fieri in re medium mentionem restitutionis, tantum pollicetur elemosyna data, omnia fore munda. Quo sane loco vilius est restitutionis necessitatem vel infirmare, vel negare. Post tamen editione quinta, notam hanc, qui sibi ipse inuiscerat, abisist Ad rem igitur vt redeamus, merito dicebam huiusmodi hæresim in phrenesim incidere. Cantum autem in decalogo est. Non furtum facies. Qui autem rem alienam inuito domino retinet, peria de habet ac si furtum faceret, pro eodem. n. prorsus recepit, rem alienam surrepere eandemq; retinere. Vnde Pau. ad Ro. 53. Reddite omnibus debita, cui tributū, tributum, &c. Et vt cuncta expressiori emphasi complecteretur, subdit negatiue. Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Huius autem vocula, Nisi, ille nobis sentus placuit, qui non est exceptorius, sed potius expositorius. Nam cum rem alienam usurpare, lesioni proximi obuersetur, admonet nos vt nihil debeamus, videlicet vt sincere diligamus. Tametsi Chivost. & Aug. veneranter sint auscultandi, qui exceptoris gratia illud Pau. aiunt addidisse. Quia si admonuisset vt dilectionem semper deberemus, quippe cuius debitum quantumcunque soluat nuncquam cessat. Item Christus Math. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Immo vero qui rem non abstulit, sed bona fide possidet quoties consiterit esse alienam, naturali ratione doctus, tenetur illam domino, tradere. Vnde Thobias, vt eius tradit historias, c. 2. cum vocem balantis hædi quem vxor attulerat, audisset. Vide te, inquit, ne forte furtiuus sit, reddite eum dominis suis, quia nō licet nubis aut cedere ex furto aliquid, aut contingere. In summo, Deus 1. ze 33. nemini penitentium veniam pollicetur, nisi prius pignus rapinam, quæ reddideris. Adde quod eodem iure quis quis rem nouit furto sublatā, tenetur eam domino

domino indicare. Sic enim intelligendum est verbum Hieron. super illud Prouer. 26. quod refertur extra, de fur. cap. qui cum fure, ubi ait qui fure partitur, uel secundum aliam litera, participat scilicet in crimine, occidit animam suam. Non ergo fur solus, uerum & ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore non indicat. Haud tamen tenetur occultum furem prodere, sed furtum pandere.

Ad arg. gaudia

Per hæc ergo ad primum argumentum contra quæstionem respondetur, concessa priori assumpta: nempe satis esse ad salutem, si quis innocenter uiuat per expletionem mandatorum, posteriori uera perimitur. Etenim qui furto commissio, aut illata iniuria corruerit in culpam, nunquam inde refugiet, nisi præuia restitutione: nam alias semper tenebitur reus furti, aut illata iniuria, quod est contra Decalogi prohibitionem. Contra hanc autem solutionem non delunt argumenta. Primum enim statim præsonbus extat huiusmodi. Nemo reus est furti aliusuè detentionis, cui constat legitimum dominum consentire, aut consentire debere, lex autem charitatis hoc uinculo uidetur mortales, & maximè Christianos conglutinare, ut corporalia hæc, & temporalia quæque propria saluti spirituali proximi post habeat, ergo quisque consentire tenetur, ut alius possideat bona sua, ne iniuste alius retinendo occidat propriam animam. Hoc argumentum sunt qui arbitrentur aliquid esse pondus, cum tamè nullius sit proprius. Respondet. n. Adrianus, quod etsi dñs rei forte consentiat, hoc tñ non constat ei quod iniuste possidet, & ideo contra conscientiam retinet. Solutio autem non eneruaret argumenti uires si ulla haberet: nam satis esset, quod illi constaret, debere dominum consentire. Respondetur ergo facillimè, quod quæuis quisque teneatur salutem animæ proximi, ordine charitatis proprijs bonis corporis, & uitæ et ipsi antefere (ut S. Tho. 2. 2. q. 26. art. 5. auctor est) tamen hic charitatis ordo solum obligat exponere corporalia bona pro uicè salute animæ proximi, quando uel talia bona sunt illi simpliciter necessaria, uel quis ex proprio officio curam gerit animæ illius. Alioqui solum ad perfectiorem charitatis hoc pertinet. Vnde cum ille qui alienam rem iniuste usurpat, non id propterea facit, quod ex remanent necessitatem illorum bonorum pa-

tiatur, sed ex subalidine, & corrupta uoluntate, non tenetur dominus consentire in illam iniustam possessionem. Simile est in mortis articulo, cum quis alium inuadit occidendi animo. Aiunt enim quidam nimirum misericors, quod inuafus potius debet permittere sui occisionem, quam aliam mortaliter delinquentem in efficiat, ut sua temporali morte æternam euitet in proximo. Sed re uera nulla hoc ratio probare poterit, quia uita illius qui inuaditur, non est inuadenti necessaria, & ideo quia iniuste illam petit, potest alius illam defendere, etiam si sciat alterum in peccato mortem obire. An uero sit consilium suam ipsius mortem permittere pro salute alierius, non est præsentis negotij disputare, maiorem enim charitatem nemo habet, quam ut animam ponat pro amicis suis. Secundo argumento petitur dubitationis solutio, quæ forsitan non tam ad rem spectat, quam ad nomen: Videlicet, an diuersa sint præcepta, quo furtum prohibetur, & quo restitutio præcipitur. Etenim quod eadem sit præceptio, est argumentum primum, quod idem polere uidetur: Non furtum facies, & Non retinebis alienum. Sic enim negatiuè ait Paul. Nemini quidquam debeatis. Et S. Thom. 2. 2. quæstio 66. artic. 3. detinere, inquit, id, quod alteri debetur, eandem rationem nocuenti habet cum acceptio- ne iniusta. Et ideo sub iniusta acceptio- ne intelligitur etiam iniusta detentio. Mox arguitur, quod si præceptum restitutionis singulare esset, non posset nisi: firmitatiuam existere, præceptum autem affirmatiuum non obligat pro semper. restitutio uero faciendâ est absq; mora: nam quamdiu quis in re alieno manet inuito dño, quasi fur reputatur. Vnde fit, ut semper, & pro semper teneatur restituere. Nihil secus exactior loquutio erit, si dicamus duo esse quodammodo præcepta, illud, si abstineri a furto, mere negatiuum: hoc autem restitutionis, affirmatiuum, implicans in se negationem, quo prohibemur rem alterius detinere, ut 2. 2. q. 62. artic. 8. auctor est S. Tho. Et hoc patet ex obiectorum diuersitate. Actiones enim malæ prohibentur negatiuis præceptis, bonæ autem affirmatiuis mandantur. furti autem malum est, restituere uero, bonum. Idè patet ex forma Christi: Reddite q̄ sunt Cæsaris, Cæsa-

Ad secū dū arg. Dubiū an eodè pcepto phibeatur furtū, & p̄cipiatur restitutio.

Solutio dub.

OTO
tre
pibus
DIII
13

ri. Quare Paulus ambo copulauit, si reddite omnibus debita, & nemini quidquam debeatis. Falsum ergo est idem esse prioris vel obiectum vel præceptum, reducitur tamen hoc ad illud Decalogi non solum facies. Et per hoc responsum est principali argumento. Ad illud autem quod modo de præceptis affirmatiuis subiicimus, respondetur, quod licet mandatum restituendi affirmatiuum sit, nihilominus propter id ne gratiæ quod includit, non habet circumstantiam temporis, sicuti alia, definitam, sed sua substantia est vt statim & absque mora fiat. Hæc autem mora accipienda est secundum ciuiliū morem. Dicitur enim quis esse in mora cum rei opportunitatem nactus, non statim operatur. Quapropter (vt postremo articulo huius libri repetendum est) obligatio huius præcepti quantum ad actum animæ interiorē, est, vt cum primum cuique constiterit rem possidere alienam, animo proponat reddere, non tamen est in culpa, si statim non reddat, quousque habita tum creditoris copia, tum oportunitate soluendi, soluere amplius distulerit. An vero quandiu quisque in mora durat tandiu creseat culpa. & an aliquando eadem innouetur, ad eundem postremum articuli huius libri pertinet satisfaciendo respondere.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia in vniuersum qua quis uel ab alio abstulit, vel iniusto domino retinet, teneatur restituere.

Post substantiam, necessitatemque restitutionis, videre tertio loco restat amplissimam eius obligandi vniuersalitatē. Queritur ergo, vtrum omnia in vniuersum ablata & retenta, teneatur homo restituere? Et arguitur parte negatiua. Duo sūt bonorum genera in quibus quis alteri nocere potest, scilicet spiritualium, & temporalium, spiritualium autem non est necessaria restitutio, ergo cum sint temporalibus præstantiora? sit, vt neque temporalium sit necessaria. Minor exemplo monstratur. Enimvero qui alterum ad peccandum induxit, nihil illi restituere tenentur, tum quod ille libere fecit, tum quod & ipse se potest in pristinum statum restituere.

Secundo, Si quis a monachatus professione vel cohiberit, vel abstraxit, eidem profusus rationibus modo adductis, nihil ei restituere cogitur, ergo neque in hoc casu restitutionem facere est opere preteritum. Tertio. In bonis temporalibus maximum est vita, sed qui vitam alter, vel membrum abstulit nulli restitutioni manet obnoxius, quam ad impossibile nemo obligatur, quale est vita aut membrum restituere.

Quarto. Nemo ad peccatum obligatur, quandoque autem fieri nequit restitutio citra culpam, vt puta cum quis alienam famam reuelatione oculi criminis denigravit, ergo eiusmodi restitutio nequaquam est necessaria. Quinto. Hæc quæcumque alteri contumelijs deurpat, nullatenus restitui potest, quia ad preteritum non est potentia, ergo illi locum non habet restitutionis vinculum. Sexto. Deum quis culpam impedimento est, ne aliquod spirituale sacerdotum assequatur, auferre id illi censetur, nam (vt Philoso. 2. Physic. 6. auctor est) quod parum distat a re nihil distare videtur, & tamen nullo innotatur restitutionis nexu, quia præbenda non debet ab altero auferri, vt prior conferatur, ergo non est omnium in vniuersum necessaria restitutio. In contrarium est diuina sententia, Ezech. 33. Si impius egerit peccati suum, feceritque iudicium & iustitiam, & pigritus restituerit, rapinamque reddiderit, & cetera, vita viuet ubi gominum insinuat necessaria restitutio.

Questionis huius conclusio statuitur affirmatiua. Omnium in vniuersum quæ quis vel iniuste sustulit, vel iniusto aliquo ciuili contractu accepta retinet, præceptum est restitutionem fieri. Neque vero nouis opus est testimonijs aut rationibus postea, quæ proximo articulo dicta sunt. Enimvero vt prohibitio furti sic restitutionis præceptio generalis est, vniuersa completens. Et ideo nisi aliqua de causa excusatio contingat, aut attenuatio culpæ, semper est mortalis eius transgressio. Excusatio autem fit aut per ignorantiam aut per impossibilitatem, abolutam vero ab obligatione per domini voluntatem, illam remittentis, sed attenuatio contingit ratione tenuitatis materiæ. Nam qui parum retinet, nihil retinere videtur, ideoque leuitangitur culpa.

At ve-

At vero argumenta quæ obiecta sunt, non parum considerationis postulant. Et quoniam tria sunt mortalium bona (vt 7. Politic. cap. 1. Arist. meminit) scilicet animæ & corporis, atque illæ facultates quæ extrinsecus possidentur, dicere existimauimus, secundum eorum dignitatem ordinem sequi dicendi, bonorum autem animæ alia sunt naturalia vt intellectus, alia vero acquisita, sed tamen temporalia, vt scientia, alia denique simpliciter spiritalia, vt virtus & gratia. At vero de prioribus nulla est necessaria peculiaris disputatio, sunt enim simpliciter temporalia bona, & idcirco qui hominem (vt exemplum ponam) vel præstigij vel alia via dementerat, vel per vim aut fraudem a literarum studio diuiteret, teneatur ad arbitrium prudentium, damnari, sicuti in alijs temporalibus, reficere. Restat ergo, vt ab spiritalibus exordium capiamus, qualis est gratia, & quibus ipsa nutritur, virtutes. De his enim primum argumentum propositum est. At quod Scotus 4. distinct. 15. q. 3. artic. 1. & Richardus eadem distinct. artic. 4. quæ 2. quem ibidem sequitur Saludanus, & in materia de restitutione Adrianus, respondet affirmando quod quicumque alteri est causa peccati ipsam scilicet inducendo, obligatus sit restitutioni, sicut commodiori qua poterit via eum teneatur in Dei gratiam reuocare, suadendo illi vt respiciat orandoque pro eo, eumque pro posse iurando. Quin vero addit Adrianus neminem posse suorum restitutionem bonorum spiritalium remittere veluti corporaliu, vt pote quorum nemo præter Deum dominus est. Et quidem si iacturam tantum in spe xeris quam homo facit cum de diuina gratia decedit, hoc certissimè est, quod tanto exitialis principiosusque nocet qui proximo contulso in talibus bonis nocet, quam si noceret, in corpore, quanto anima pretiosior est corpore gratia Dei vniuerso orbe. Vnde Gregorius, quod refertur 6q. 1. ca. ex merito. Deteriores, inquit, sunt qui vitam, moresque bonorum contumpunt, his qui substantias aliorum prædique diripiunt. Atramen licet alij prudentius me forsitan iudicent, nihilominus nullam mihi videor rationem videre, quæ hanc sententiam confirmet quam præfati doctores assunt. Et primò omnium quan-

tum ad culpam. Qui dedita opera idque ex odio contendens proximum procurat de gratia Dei expellere, & in eius inimicitiam conijcere, enormius peccat quam si vitam temporali pararet inlidias, quia longe nocetius malum intendit. At vero cuius propositum non est proximo sic enormiter in spiritalibus nocere, sed vel suum commodum assequi, vel suam explere voluptatem, non tanta gravitate delinquit, quam si eius diriperet bona temporalia, Equis enim asserat eum qui liberam mulierculam corruptam absque villa vi & fraude sollicitet, etiam si vel piece, vel pretio vigeat, tam graui crimine complicari quam si bonorum eius copiam deprudat? Re vera nulla est in tali assertione apparentia rationis. Fallax ergo est argumentum. Plus nocet, ergo grauius peccat. Cætera enim non semper sunt paria. Enimvero qui aliena bona turpiunt, id faciunt inuito domino, vnde iniuria ac subinde culpa suscipit incrementum, qui vero alii allicie ad malum, nullam inferunt vim aut necessitatem, atque adeo neque iniuriam. Sit ergo secunda conclusio superioris expositoria. Qui alterum in crimen conijcit vi aut fraude, teneatur tamen illi restituere, vt quem seduxit, veritatem doceat, & si vim inulit liberum relinquat, vt in bonam redeatur mentem. Decepit quis forte hominem, docet non inesse culpam vbi erat, puta quem piam contractum non esse usurarium, qui tamen erat ob quam deprecationem exercet ille talem contractum, in tali casu teneatur fallax ille homo docere alium veritate, ne falsus male agat. Quapropter hæc resarcha qui hæreses seminavit, teneatur recantare pãli quodiam, & quantum in se fuerit, conuellere iniqua femina. Eodem iure si ego quempiam induxi vt inimicitias gereret cum inimico meo, & mea causa illas exercet, teneor illum liberum relinquare, ne sim illi causa mali. Conclusio manifesta est, quoniam ego sum causa non solum ob quam deliquit, verum ob quam in delicto persistit. Tertia conclusio. Si quis alium absque vi, & fraude induxit, in peccatum, etiã si consulto & ex animo induxit, alius autem scit se esse in peccato, estque liberum exitum voluerit, tunc inducens non teneat peculiariter præcepto iustitiæ commutatiue restituere, sed generali præcepto correctionis fraternæ sicut ceteros. Prior pars probatur.

Nō semper qui plus nocet, grauius peccat.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

OTO
tre
dibus
DIE
13

tur. Primum, iste inducens proprie loquendo nihil ab altero sustulit: nam auferre nemo quidpiam nisi ab inuito, qui autem sciens, & prudens peccat, quantumvis precibus alterius succumbat, non facit iniuria, aliter non peccaret, dicente Augul. in De vera relig. & 1. lib. retract. Peccatum adeo est voluntarium, ut nisi sit voluntarium, non sit peccatum, 15 q. 1. c. quod autem respondent autem Scot. & sui, quod licet taliter inducens non si tota causa peccati, existit nihilo minus pars causae & occasio, & ideo manet quodam pacto restitutioni obnoxius. Contra hoc tamen est argumentum. Quando ego precum improbitate donum aliquod ab amico citra vim, & fraudem extorqueo, nullatenus illi teneor, ut restituam vi iustitiae, nisi mea liberalitate illi decrevero esse gratus. Pari ergo iure qui a muliere, vel prece, vel pretio consensum expressit in malum, postquam illa ultro consensit liber est qui extorsit, a restitutioni scietin. & consentienti non sit iniuria, de reg. iur. in 6. Et facit ad idem text. eod. tit. cap. nullus eodemque titulo, ff. l. consilij, quibus nimirum docetur neminem ex consilio, quod fraudulentum non sit, restitutioni obligari. Secundo aliter idem comprobatur. Nemo ei restituere tenetur, in cuius potestate non est restitutionem fieri: Deus autem solus est auctor gratiae, homo ergo eodem vinculo est solutus. Quod si virgeas saltem obligari ad id quod potest, aliter argui. Nemo ei adstringitur restituere, qui sua sponte condonat quod sibi ablatum est, sed ille qui non vult respicere a peccato, virtualiter condonat quod ablatum sibi est, quoniam cum in sua potestate per solius Dei auxiliu positum sit diuinam gratiam recuperare, si non recuperat, videtur illam sua culpa negligere, atque adeo alter sit a debito liber, quia non retinet alienum. Etenim si ego furto sustuli auri pondus, quod expositum manserit, relinquo domino, ut quando ei libuerit possit sine mea nulliusve alterius opera capere, profecto si non capit, censetur illud tenere atque adeo ego non amplius teneor facere. Etenim neque obligor illum admonere ut capiat, neque rogare. Ecce quod tuum est aut capere, aut abire. Ad nostrum propositum. Vnde quaso obligat iniquum in bonam mentem reuocare, si cum ipse abique opera mea possit, minime

vult emendari? Accedunt & argumenta alia minora, nam secundum auctores contrariae sententiae consequens sit primum, ut si quis mulierem quae in fordidis iacebat ad fordidum actum induxit, teneatur eam emendare, quod nulla suadet ratio. Item, quod qui non potest eum, qui corrumpit in viam reuocare, teneatur saltem pecunia pro posse ei satisfacere, licet diuina gratia nulla sit existimatione pendenda, nam in honoribus ita visum fit, quod tamen in spiritualibus nusquam obseruatur, nulli .n. confessariorum tales restitutiones iniungunt. Tertio sequeretur, ut qui publice peccauit, singulis eorum quibus fuit occasio ruinae, teneatur restituere. Et accedit profecto (ut ait Syluest. in verbo, restituitio) non debile argumentum in fauorem huius sententiae, quod cum S. Tho. solertissimus omnium scrutator de hoc genere restitutionis nihil usquam meminerit, nullatenus iudicauerit esse necessarium. Addecimus autem in secundo membro, quod in gamine correptionis fraternae, quod est charitatis, teneatur talis homo corrumpere fratrem, & forsitan a fortiori vinculo, quam reliquos ceteris patribus, nam aliqui quem in maiori periculo uideo citius teneor corrumpere. Atque cum maxime quem quis illa vi in peccatum compulit, ut puta si quis mortis comminationem uirgini stuprum obtulit. At neque vinculum hoc exit lineas correptionis fraternae. Non inquam ingreditur iustitiae limites, unde Exod. 23. solum sancitur, ut qui dormierit cum uirgine, doceat eam, ducatque in uxorem, quod autem procurreret eam emendare, non adhibetur. Haec dicta sunt, non ut habenas perditis hominibus laxemus, est enim enorme scelus hominem alienos mores veluti iniquitatis magistrum daemoneisq; ad ministrum deprauare. Nam etsi postmodum tanta adhibetur cura, ut errantem in viam reduceret, peccatum tamen ipsum, & tempus quo in peccato durat, resarciri vix potest. Sed tamen admonita sunt, ut quisque intelligat quousque Lex restitutionis obligando pertingat. In secundo argumento tangitur aliud dubium huic affine de illo, qui quencquam a religione professiones retraxit, aut inde detraxit. De hoc .n. pari iure, ut ex eis appareret, isti supra citati auctores pronuntiant. Palud. nanq. eodem loco citata adstruere

non formidat eum qui alteri propositum religionis sic diffusit, ut ne intrare persuaderet, vel alia via eum vitæ monasticæ subduxit teneri ad restitutionem in integrum, nempe aut illi ingressum rursus persuadendo, aut alterum eius loco substituendo, aut si neutra istarum via patuerit, obstringitur, inquit, idem ipse intrare. In eandem sententiam subscribit Anton. Florent. 2. parte tit. 2. cap. 2. Et ne opinio hæc monachorum tantum censetur propria, sequi eandem Adrianus in 4. in eadem citata quæstione. de bonis animæ restituendis. Et præterea Maior quæst. 17. & adducit Palu. exemplum Raymundi celeberrimi generalis ordinis nostri, qui eadem de causa habitum nostrum induit. Argumentum istius venatur ex cap. si seruus, primo, distin. 54. ubi iubetur episcopo ordinati seruam nesciente domino duplum eidem reddere. Inde ergo & fortiore (ut putant) ratione colligunt obligationem restituendi religioni in eo exurgere, qui eidem religioni monachum subtraxit. Verum est tamè Adrianum, & alios sententiam mitigare, dicentes tunc esse veram, quando quis vel religionis odio vel alio malo animo id fecit, scilicet autem, si amicitia ad id adductus est, aut parentum commiseratione. Nam tunc est peccatum committatur, restitutionis tamè lex non ligat. At vero neque opinio hæc multum probabilitatis habet. Prima ergo conclusio sit secundum moderationem Adriani. Qui bona intentione impedimentum est volenti monasticum institutum caeperet nullam facit religioni iniuriam, quippe quæ nullum tum ius acquiserat. Cui præterea accedit, quod licet monachatus professio in genere, adeo sit Evangelicum consilium, ut nullo sit alio opus particulari, tamen quod hic & modo & cum certis circumstantiis tale institutum suscipiatur, res est, quæ citra iniuriam in consultatione potest ascisci. Sit autem secunda conclusio. Nemo qui alteri, etiam in iquo animo monachatum diffusauerit, vel alia illi ratione obtulerit quo minus monachus fiat, obnoxius subinde sit restitutioni vel eidem faciendæ vel contentui de rigore iustitiæ, sed tantum tenetur charitatis lege & correptionis fraternæ. Conclusio hæc perinde atque superior, quin vero firmius demonstratur. Primum enim illi qui a religione retractus est, nulla debet restitutio, quia neque vi co-

hibitus est, neque fraude seductus, atque ad eoneque iniustitiam passus, nam ubi non inuenitur inuoluntarium, sed spontanea concessio, nulla subest iniustitia, atque adeo neque iustitia restitutionem iniungit. Sed tantum esse illic potest peccatum contra charitatem, quæ ideo charitas postmodum admonet correptionem fraternam fieri. Enimvero quandam radicem habuerit peccatum, scilicet vel contra charitatem vel contra iustitiam, talis est virtus cui emendatio competit. Secundum argumentum est superiori simile. Ille qui a religione est impeditus, in sua post habet libera potestate suum prius propositum exequi, si autem non vult, tunc ille qui eum adduxit, exoneratus est onere restitutionis. Et sunt argumenta hæc inde fortiora, quod perniciosius est hominem in peccatum contra legem adducere, quam a consilio religionis reddere. Neque vero restitutio necessario est religioni faciendæ. Nam nullo pacto videtur argumentum, quod religio illa & ordo ius quoddam habebat, saltem proximum. Enimvero illud semper dependebat a voluntate illius, qui poterat a proposito retrocedere. Quod si sua sponte mutauit, nulla restat obligatio restituendi. Immo eadem ratione addiderim, quod etiam si quis a professione neophytus, puta qui habitu indutus est cathecumenus, absque vi & fraude abduxit, licet graue committatur peccatum, tamen dum non sit nisi contra charitatem, nulla iustitia eum obligat ad restitutionem. Nam si ego istum iam ad ornantem intrare hanc religionem ad aliam diuertirem, non sio debitor priori contentui, ergo nullum habebat ius quod me obligaret etiam si simpliciter extraxissem. Quin vero neque ille qui iniquissimo animo professo persuaserit exire, plane video quo iure ad restitutionem teneatur. Neque argumentum quod a ferui similitudine deducitur, profusus in contrarium cogit. Etenim quidquid de seruo sit, de quo idem iudicium erit in conscientia, quod secundum leges ciuiles fuerit, non tamen eadem apparet ratio de monacho. Mancipium enim dominus in sua propriam utilitatem veluti equum suum possidet, de monacho autem non sic censendum. Nam qui se diuino obsequio mancipauerit, etsi astrictissimi sint religionis voto, non tamen possidentur ut serui, ob Prælatorum temporale commodum,

Aliorū.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

dum, sed ob suum ipsorum spirituale. Quia re seruitus illa libertate plena est, qua licet monachus abutatur, habitum exuens, tantum obligatur lege obedientiae redire, dignus efficiatur regno caelorum. Et idco si sua sponte exierit, nulla inde nascitur civilis obligatio ad restitutionem.

Tertia conclusio. Tertia conclusio est. Si quis alium ui, vel nimis, vel fraude, seu retraxerit seu extraxerit a uita monastica, utpote dicendo non esse bonam, ille, quia contra iustitiam fecit inuoluntarium hominem promouendo, tenetur, fateor, delecta fraude veritatem docere, & vim amouere, ut libere possit redire, teneturque forsitan propter illam iniuriam procurare, ut iterum in conuentum recipiatur. Si tamen non redit, nullum tamen super est restituendi ligamen.

Quarta conclusio. Quamuis quis iuuenem vel impediit vel abduxerit, vel vi a monasterio expulerit etiam illum qui fuerat professus, neque tenetur alium loco ipsius subrogare, neque ipse intrare. Hanc conclusionem praeterquam superioribus rationibus, hac praesertim mihi persuadeo. Consilium religionis nemo nisi cum omni libertate sequi tenetur. Est enim religio, quippe qua homo ab se abdicat propriam libertatem, perdifficilis, ob idque lege sancte decretus est annus integer probationis. Nullo ergo aut metu aut commissione delicti potest quis in religionem obrudi, etiam si quis monachos plures ut exirent peruerteret. Neque ullus potest casu dominicum illud uerbum mutare, quo ait. Si vis perfectus esse, uade, &c. sed uniuersum hoc relinquendum est libero cuiusque arbitrio. Nemo ad fidem nisi spontaneus admittitur. Qua ergo lege possumus ad opera consilij inuitum cogere? Contrarium porro vos canonicae leges doceant, quae licet vel adulteras, vel haeresiarchas, vel scelestissimos alios intra monasteriorum septa atque in arctissimas cellulas occludant, neminem tamen ad professionem religionis cogunt. Isti ergo qua ratione putant institutis monasticis fauere, sunt forte in religionis uota, quae liberrima esse debent, in iurij, eaque dum homines eo cogunt, odiosa reddunt. Accedit huc, quod forsitan tetrahenti alium minime illud congruit institutum religionis, neque forte conuentui expedit. Hac enim de causa statutus est professionis annus,

ergo si ante ingressum fecit sibi non esse felutare, nequaquam intrare tenetur. Pagnat aduersum illos validum argumentum. Sequitur enim ad eorum opinionem quod qui professum monasterio ademit, profiteri cogatur. Consequens tamen est contrarius concedens probationis annum, quo quis expertus fuerit, non sibi ex esse tale institutum, libere recedat. Accedit praeterea, quod non semper est personarum paritas. Virum vir illustis aut egregie doctus teneatur id eo religioni se macipare, quod religioni vel parum vel nihil uile extraxerit? Extat deinde argu, quod restitutio in foro conscientiae non obligat nisi illis casibus, quibus si ueritas publice costaret, obligatio secundum leges oriretur in foro exteriori. At uero neque Papa, neque Praetorum ullus talis reum criminis compelleret illo pacto restituere, nulla ergo est obligatio in conscientia. Quinta nihil secus adhibenda est conclusio. Qui conuentum aliquem aut religionem persona aliqua expollauit, quae religioni erat frugi (nam de inutilibus nullus iubeisse potest scrupulus) forte teneatur de damno dato, neque uero integrum, sed ad prudentium arbitrium, ut qui rectorem Cathedralis uel fraude deumentarer, uel vi exire constringere, teneatur de damno cessantium prouentuum. Haud tamen hoc tanquam mihi compertissimum statuerim, immo standum arbitror tunc foro exteriori, nam (ut dixi) non eadem est hic proffus ro qua de seruo. Hac autem disputata sint de iustitia, nam de consilio aliud est Peregrege namque fecit Raymudus, per suum ipsius ingressum damnum compensando, quod religioni dederat. Tertium arg. iam nos in considerationem mittit restituendorum temporum alio bonorum. Hac item in triplici sunt dña. Alia quippe sunt corporis, alia uero exteriores facultates, ac tertia inter haec media, puta honor & fama. Quod Ioannes in sua Canonica diuina. Omnia quae sunt in mundo, aut sunt concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uir. Inter haec autem illa sunt nobis congenita penitus ac natia, quae adeo potiora, q ad corpus arinent. In quibus primū est uita, qui per homicidium tollitur. De qua S. Th. ac Theologi summo consensu rudent in tali casu, quia equiuolens restitui nequit, sit esse ut fiat possibilis compensatio, ueluti quia Deo & parentibus

sibus reddere ad iustum non valemus, vi-
 pore a quibus suscepimus vitam, sufficit eis
 reddere quantum possumus. At vero ope-
 rapientum est hoc pressius explicare. At
 quoniam primis reuelatum est ex superioribus
 necessariam esse homicidam, & resti-
 tutiōnem facere damni dati, & satisfactio-
 nem de iniuria; & ideo dicitur utraque est du-
 bium in foro conscientiae: nam in foro ex-
 teriori posita est talionis poena, ut iuxta ver-
 bum Domini, Qui gladium accepit, gladi-
 o pereat. Hoc autem nihil ad nos, qui
 tantum institutum confessarios ad poeni-
 tentias iniungendas. Dicamus ergo prius
 de damno dato. De quo est omnium con-
 clusio, quod si occisus familia iudore pro-
 prio alebat, tenetur tunc homicida illud
 damnum compensare, alendo eandem fa-
 miliam. Et ratio fit illis comperta ex natu-
 ra commutatiue iustitiae. Sustulit illa vi-
 dum, & orphanis alimoniam, reddat ergo.
 Sic enim decretum est cap. fin. de iniur. &
 dam. dat. Si tua culpa datum est damnum,
 iure super his satisfacere te oportet. Hi au-
 tem sermones vniuersales, sunt magis veri,
 & minus viles. Opus est namque respondere
 an quicumque sit illi homicida, & quantum
 quod fuerit defuncti familia, debeatur illa per-
 petuo sustentare. Maioris 4. dist. 1. q. 1. 9.
 dubio postremo ait teneri homicidam tan-
 tum reddere heredibus defuncti, quantum
 ipse iudicio prudentium lucratus fuisset to-
 ta vita, deductis laboribus, quia non tantum
 inquit, debetur quiescenti homini, quantum
 laboranti. Hoc autem nihil est dicere, quonia
 si illi qui suis manibus victit, laborē ade-
 merit, nihil reliquit, cessans quippe ab o-
 pere nihil lucraretur. Itē argum. est contra
 hoc vrgentissimum. Si enim quis quenquam
 ab opere, & labore cohibet, in integritate
 tenetur de damno, ac si ille laboraret, nam il-
 le accinctus est operi. Si tu ergo illi obstas,
 adstringeris ei quod ipse lucraretur, refun-
 dere. Et ideo Scot. dist. 1. 5. quaestio. 3. ait tale
 homicidam teneri ad sustentationē fami-
 liae defuncti, non solum vxoris, & liberorum,
 verum si ille matrem quoque, & propinquos
 nutrebat, vniuersos quoque cogatur ipse pa-
 scere. Et sequitur eum Adria. eadem dist.
 citatque in eandem sententiam Specul. & Pa-
 nor. dicentes, quod quisque heredum potest age-
 re pro opere defuncti, quas potest exerce-
 re toto suae vitae tempore. Hoc autem re-
 gula non est ad amissum certa, sed dura val-

de circumspectorum conscientijs. Sequeretur
 enim, quod homicidia ante iudicis con-
 demnationem in summam pauperiem red-
 digi deberet, & talem deberet impone-
 re confessarius poenitentiam. Vnde si homi-
 cidam pauper est, qui tantum lucratur,
 quantum ille lucrabatur defunctus, tene-
 retur totum dare, & nihil sibi reliquum fa-
 cere. Quod si forte ille occisus erat merca-
 tor, cui ampli proventus proueniebant, &
 homicida tunc est mercator, teneatur
 tantundem heredibus refundere. Adria-
 nus concedere videtur. Maioris vero ne-
 gat. Nam dicit, quod postquam familia ha-
 bet aliunde victum, non tenetur homicida
 illum illi suppeditare. At vero hoc nihil re-
 fert: nam si nudam commutatiuam iusti-
 tiam consideres nihil interest sint, ne ha-
 redes diuites, an pauperes. Etenim (vt 5.
 quaestio. superioris libri dicebamus) non
 hoc attendit, sed praecipit, vt quantum ab-
 latum est reddatur, modo qui abstulit,
 soluendo sit. His ergo praetermissis certis-
 sima quae hic potest conclusio stabiliri, est
 haec. In his quae secundum speciem re-
 parare nequeunt, restitutio est ad arbi-
 trium prudentium facienda. Neque particu-
 lariter aliud s. Thom. responderet, nimi-
 rum intelligens nihil posse certius consti-
 tui. In hoc autem arbitramento habenda
 est ratio personarum, tam occisi, quam
 occidentis, quam etiam heredum: nam (vt
 modo disputabamus) nulla aliam regula-
 rum est solida. Quapropter haec est quae
 prudentibus habetur in vfu. Atque adeo
 plus haec conducit prudentum sententia,
 quam Theologorum scientia, vel Iuricon-
 sultorum. Quando enim homicida est di-
 uitijs praepotens, maior est ei restitutio in-
 iungenda, quam si egeret, & si occisus in-
 tils erat suis minor quam si erat frugi. Est
 praeterea in hisce iniurijs considerandum,
 quod qualitas defuncti non tantum pen-
 sari habet ex vtilitate ipsius, indigentiaque suo-
 rum, verum etiam ex valore, & dignitate per-
 sonae. Nam qui virum ingenuum literisve aut
 alta ratione insignitum occidit, ad maiorem mul-
 to restitutione tenetur, quam si personam in-
 ferioris classis trucidaret. Falluntur ergo,
 qui arbitrantur ob id, quod non reliquit fami-
 liam inopem, non esse restitutionem necessa-
 riam, quia talis persona multo plus erat q.
 alia. Quin vero, & occidendi modus, si per
 insidias, aut fraudem, aut per insignem atro-
 citatem

OTO
 ure
 pius
 III
 13

Dubio
 Opinio
 Maioris
 Impo-
 gnatio
 Scotus
 Impo-
 gnatio

temporali dato, deque compensatione in iuriæ. Sed est nihilominus saluberrimum consilium, quando interfectus indiget. Nã si à fide catholica alienus vixisset, ridicula esset talis restitutio. Restat autem dubitationis non nihil, qui sint illi hæredes, quibus faciendâ est restitutio de necessitate. Ait enim Scot. quòd si ille defunctus aliebat parentes & alios cognatos, & propinquos, omnes tenetur intersector pariter sustentare. Et eum sequitur Adrianus, & alij. Respondetur tamen per temperamentum huius sententiæ. Sunt enim aliqui hæredes necessarii nempe qui tale ius habent, ut ne queant in totum ab hæreditate excludi, sicut sunt vxor maritus, parentes, & filij hos enim tenebatur pater sustentare si egerent. Quapropter & hic hæredum ordo succedit in ius defuncti, quibus ideo de iustitia faciendâ est restitutio. Et ratio est, quòd homo est quoddam bonum, non solum suum, sed vxoris, & prolium, & parentum. Et ideo qui hominem gladio sustulit illis iustulit. Alij vero sunt hæredes solum ab intestato, qui tamen non sunt necessarii, ut fratres, & inferiores cognati. Et his rigore iustitiæ, in conscientia non tenetur homicida, nam licet defunctus sua liberalitate illos aleret, non ideo illa obligatio transit in homicidam. Alias teneretur pariter alere amicos, & famulos, & quoscumque ille in domum receperat. Verum est tamen, quòd in foro emetori fratribus & reliquis, agnatis, quia ius habent agendi de iniuria, solet, ut eam remittant, pecunia rependi, non tamen quòd pro damno dato illis quidquam debeat. Quod si super his perconteris, virum heredes homicidæ si ipse viuens nõ fauisset, teneantur de damno in conscientia? Respondetur, ipsos teneri, si defunctus bona reliquit, alias minime. Iniuriam autem compensare, non item conuincuntur, nisi viuens homicida condemnatus esset, transiretque in rem iudicatam, ut pro iniuria tantum solueret.

De 4. ar. Sequitur, in 4. argumento de fama, & honore læsi, quomodo debeant restitui. Quælibet autem fama & honor differant, si sequitur. ubi coram tractatus proprium habet locum, explicabitur. Nunc autem latius est nosse famam quæ bona est existimatio de homine publicitus habita per detractionem denegari ob idque infamator commodio nã quocumque possibili modo restituere, re-

farcireque eam tenetur. Est enim in bonis temporalibus post vitam præcipuum. Neque vero est, sicuti ablata vita, irrecuperabilis, potest enim in integrum restitui. Attamen præstituendâ est statim in fronte regula. Quod læsa fama non est necessitate salutis restituenda, nisi quando contra iustitiam aufertur, quæ regula vniuersalis est in omnibus bonis. Vnde cum S. T. tres assignet infamandi modos. Primus, inquit, cum quis s. verum dicit, & iuste non obligat ad restitutionem. At quia de hac re variaz circumferuntur opiniones, ne tanta auctorum citatione stylum obnubilemus, subiectis notabilibus rem aperiamus. Primum, ut obligatio restitutionis famæ oriatur, requiritur, ut vere fuerit oblata, vel obscurata, nam quandoq. ratione obiecta apparet aufertur, quæ tamen re vera non aufertur. Id quod quatuor modis contingere potest. Primo, si quid diffamatur, tali homo est, cui secundum humanam reputationem illa non est infamia. Dixisti aulicū hominem seruire, ut ipsi aiunt, aulicæ etiã foemine, licet suspicio inde oriatur, si modo feminam nullatenus infamare profecto viro non teneris ad restitutionem. Neque si dices descendisse in duellum cum alio, quamuis hoc secretum esset & foras mendaciū, quia tali hominum ordini nulla aut periquã exili oboritur ex his infamia. Secundo neque aufertur fama quando persona iã publice erat infamis. Mentitus es, v. g. me ericem tali nocte admisisse leonē, quē non admiserat, re vera non esset peccatum mortale non restituere ei famam, quia nullam inde maculam ipsa contraxit. Tertio, si infamia est de re leuissima. Ut si quis aliū infamaret quod esset negligens in studio, & quod non ieiunaret. Quod diagesimam totā, quamuis mēdaciū esset, si persona illa erat vulgaris, p. nihilo ducit. Quarto, si infamator vel non est fide dignus, vel ioco v. d. dixisse, quā cui nulla datur fides, & si delictum incurrat, quia tū nullam generat infamiam nullo se illaqueat restitutionis nexu. Præterea, requiritur ut alius famam obnubilet per iustitiæ delictum. Etenim qui more & lege verum crimen propalat, nihil aufert restituere teneatur. Ut si quempiam in iudicio recte accusasti, aut si per fratrem in correptionē ad maiorem emendā prudēter plures accessisti testes, quibus proximi delictū patefaceres, aut si bono amicitui consules

Regula de fama restitue da. Primū notabile.

Quatuor modis obiectio criminis homo non diffamatur.

Secundū notabile.

Dubium quib. debeat restituere. Scia autem.

Dubium an obligatio restituitur ad hæredes.

De 4. ar. Quæ.

OTO
tre
dulus
DIE
13

lens, qui criminofum aut male fidum feruum recipere in suam familiam adornabat, id ne faceret admoneris, nullus istorum casuum iugo restitutionis hominem subdit. Mox, si quis quempiam in famet contra charitatem, non violando iustitiam, neque sic innectitur restitutionis necessitate. Detulisti criminofum in iudicium, qui re vera erat dignus supplicio, & testibus conuinci poterat, non tamen ad bonum suspiciens, sed iniquo animo, puta ex odio aut ex auaritia, ut illi in sua dignitate per ambitionem succederes. Deliquisti quidem contra charitatem & liberalitatem, non tamen restituere conuinceris, quia non fecisti contra iustitiam. Pari ratione si praelatus proderet reum, quem licite condemnauit, proderet autem quibus illud erat ignotum. Impingit quidem in charitatis iura, haud tamen restituere teneat. Neque vero qui legitime diffamatum in uno loco traducit in alio, ubi res non dū erat audita. Ad hoc requiritur tertio quod qui legus est non alia via famam recuperauerit, nam tunc immuatis fit ille qui infamauit restitutione, quippe cum alter iam habeat quod perdidit. Vt si ille quem de concubinato traduxi, adeo se compurgauit ut nulla mihi amplius habeatur fides, onere sum restituendi exoneratus. Ecce ergo tres conditiones ex quibus obligatio constitatur ad restitutionem. Vt auferas famam, & contra iustitiam, & quam alter non iterum integrum reparauit. Post haec ergo ad singularia descendendum dicendum restat, quod duobus modis (ut ait S. Tho.) vltima venit contra iustitiam infamatio scilicet quando quis falsum crimen imponit atque iniuste, secundo quando imponit verum, sed iniuste. Sed nunquid fieri potest ut impositio falsi criminis sit vnquam nisi iniusta? quid ergo opus erat post falsum, addere iniuste. Respondetur fuisse necesse, nam (ut lib. seq. q. 4. visuri sumus) iudex ante cuius tribunal ille legitime probatur nocens, quem ipse nouit esse innocenter, teneatur ipsum supplicio addicere, quo vique casu falsum illius crimen factum ipsa affirmat, iuste tamen, & ideo ad nullam cogitur restitutionem. At vero neque iudex extra illum casum, neque vlla priuata persona sciens ac prudens falsum de alio crimine adstruere valet contra iniustitiam. Tunc ergo ille non faciet idoneam restitutionem antequam asserat se esse mentitum, nisi forsitan inter illos conuenit, ut alia sit remoneratione contentus. De quo statim verbum alterum adhibebimus. Quin vero & hoc obseruandum est documentum, quod non satis est coram eisdem quibus mendacium dixeris, te mentitum asserere, verum teneris contrariam, quam feceras fide facere, videlicet quia homines procliuiores sunt ad credendum mala quam bona, iureiurando si opus fuerit, adhibitisque insuper testibus, monstrare debes falsum dixisse ut qui tua culpa fuerat infamia resperdit, tua quoque diligentia repurgatus euadat. Secundo modo, oblatio alienae famae fit contra iustitiam, quando quis verum crimen deiecit, tamen contra iuris necessarium ordinem. Vt si quis occultum crimen vel extra iudicium pro palauit, vel in iudicium accutando detulit, quod tamen probare nequiebat. Quando vero abas praetermisit ordinis iniurias, non fit subinde restitutioni obnoxius, ut puta si accusauit die festo, aut loco indecenti, aut non seruatis alijs ceremonijs, quae rei substantiam non mutant. Verum tamen hic restitutionis casus, perquam difficilis est, si fieri rite debet ac recte. Enimvero hoc certum est non licere illi infamato dicere se fuisse mentitum, esse enim hoc ipsum mendacium, quod pro salutes totius mundi neuiquam dicendum est. At quid quod S. Tho. & Scotus & plerique Doctorum aiunt, debere. Illum tunc dicere se peperam illud dixisse, atque iniuste proximum diffamasse, neque esse sibi habendam fidem, vique adeo vel parum vel nihil ad restitutionem confert, ut citius ac sapienter nocent. Alij ergo recentiores aiunt, infamato tunc debere uti amphibolis verbis, ut sic ipse non mentiatur, ut tamen alij arbitrari possint, fuisse mentitum. Sed re vera peior quam quod hoc genus esset mendacii, nihil utilitatis asserret. Ob id que sanus mihi semper visum est, quod & hic Caicetanus non amplius talem detractorem coram eisdem de re illa fari debere, sed bonam vbiusque eiusdem hominis existimationem dispergere, videlicet quantum citra mendacium valet. Et quamuis inde alij, quod non se ipse retractat, colligant verum dixisse, non tamen ipse amplius facere valet. At vero nonnetur ei, cuius famam vulnerauit, de domino dato, nempe si causa illius iniuria aliquam iacturam suorum honorum fecit. Non tamen in integrum, ac si per mendacium eundem

Tertium
notabi-
t.

Duobus
modis
quis con-
tra iusti-
tiam in-
famatur
Dubium.

diffamasset, sed ad arbitrium sapientum prudentumque virorum. Veruntamen in his restitutionibus faciendis pensanda est rei possibilitas. Equis enim restituere valeat si ei quem diffamavit impedimento fuit, ne episcopatum, aut egregiam cæthedram amplamve dignitatem obtineret? Debet ergo in hiis casibus consilium teneri sapientum. Tertius vero modus qui ab Scoto, & Richardo, & cæteris adijcitur iniuste infamandi, vltu venit, quando quis negat occultum suum crimen, quod aliter iniuste detegitur, siue in iudicio, siue extra. Vt dum occultus concubinarius, aut fur, præter ius denuntians, aut denuntiantem fuisse mentitum. Dubium enim est, eneatur ne illi restituere famam quam ei faciat, dicendo illum esse iniquum delatorem? Et quidem Caiet. hic, & in Summa, in verbo restitutio, vnumque eorum ait teneri alteri restituere, quando muuo sunt sibi iniucem iniuri, & nullus, vt ipse arbitratur, potest suam famam remittere. Scot. vero, & Richard. mitius respondent, nempe illum concubinarium non teneri sic denuntiatori restituere famam, vt occultum suum crimen fateatur, sed alius vt bis eum excusando, nempe dicendo bona intentione, & zelo illum fuisse adductum. Crediderim tamẽ, si meum est susculandum iudicium, quod licet hoc, quod Scotus admonet, salubre sit consiliũ, tamen secundum iustitiæ rigorem ille iniuste infamatus, nullatenus tenetur denuntianti, vel accusanti restituere, etiam si suũ crimen negauerit, ex qua negatione colligatur alium fuisse, vel mentitum, vel falsum locutum. Id quod & ante nos Syluest. adfluxit, in verbo, restitutio. 3. §. 3. Nam qui suo vitur iure, nemini iniurius est, atque adeo rigore iustitiæ, non cogitur illi quidpiam restituere, ille autem qui tali casu suum celat crimen, suo vitur iure. Quod si iquas, illum dum negat crimen quod fecit, in eam, & si eum iuramento id negat, peccare mortaliter, ex quo consequens apparet, alteri ad restitutionem teneri, respondetur primum qd potest celare tacendo, sine que affirmando, neq; negando. Secundo respondetur, qd si negando citra iuramentũ peccet, non tamẽ mortaliter, quia non perniciose mentitur, quando quidẽ ius habet celandi. Et quãuis deierans mortaliter peccet contra Deum, non tamen iniustitiam contra reuelatorem committit. Neque vtro,

vt Scorus putat, contra rempublicam, quoniam quamdiu ipse habet ius suum contegendi crimen, non est inobediens iudici, atque adeo neq; ad restitutionem cogitur. Est enim alta mente, illa supraposita regula seruanda. Nullum peccatũ ad restitutionem obligat, nisi sit contra iustitiam. Quocirca metaphysica hæc distinctio Caietani, qd accusator potest considerari, vel tanquam iniuste accusator, & tunc alter crimen negando, non facit ei iniuriam, sed tamẽ potest etiam considerari, tanquam homo, & tunc sit illi iniuria. Metaphysica inquam hæc distinctio, profectò nihil ad mores refert: nam cum ipsissimus homo sit, qui accusat, nullam ei irrogat iniuriã, qui se suo iure ab illo tuctur. Præterea, inanis est ille modus mutue restitutionis. Nam si qui accusauit, non potest dicere falsò se accusasse, quia mentiretur, sed accusasse iniuste, per hoc non refarcit alterius famam, immo potius confirmat rem verã affirmasse. Item postquam alter non tenetur crimen suum occultum confiteri, si diceret, vt vult Caiet. alterum non fuisse calumniatorem, illa esset quasi confessio proprii criminis. Ille ergo infamatus, non tenetur restituere accusanti, sed si alteruter, potius accusator qui priorem intulit iniuriam tenetur accusato. Præter hæc quando vterque teneretur, certum est, contra quam Caiet. censet, locum habere compensationem, vt scilicet iniuria pro iniuria remitteretur. Potest enim quisque suam famam, & remittere, & commutare, vt statim videbitur. Quartus denique modus iniuste infamandi est tanto perniciosior, quanto vstitior, & minoris aestimatus, nempe dũ quis quæ audiuit retulit. Audisti scilicet vicinã tuam amicum receperat, id autem, vt ingenium est hominum, statim in aures vicinæ hiisce verbis susurras. Hoc autem illud audiui, ego quidem non credo, sed audira refero. Et profectò ingeniosus, sed pestilens detrahendi modus. Nam quotu te ipsum sanctius iustificas, maiorem tibi arrogas fidem, & ideo peius infamas. Sic enim fama, vt ait ille, vires acquirit eundo. Quare et si Scotus loco citato distin. 1. §. 4. & Caiet. 2. q. 73. art. 2. illam censent non esse directè infamationem; quia ex natura rei non aufert famam, neq; obligare putant ad restitutionem, nisi ratione scandali, profectò ego nõ sic auderem tuas reddere conscientias.

Caiet.

quartus modus infamandi iniuste.

Scorus, & Caietanus.

OTO
tre
dibus
III
13

tias. Immo qui se infamat, licet non teneatur dicere se esse mentitum, quandoquidem id audiuit, tenetur tamen non solum dicere leuiter se esse locutum, verum & operam dare, vt opinionem quam alij conceperunt, illis adimat. Nisi forte res sit iam publica, vt alia via inferperit. Cauendum ergo est maxime ab huiusmodi susurris. Præter hæc autem de hac famæ restitutione multa Doctores controuerfantur dubia, quæ sunt ordine discutienda. Primum est, vtum cum detrimento propriæ famæ restituenda sit aliena? Apparet enim id non esse necessarium, tum quod vnusquisque debet potius suæ famæ cōsulere, quam alienæ, tum etiam quod fama quam ego alteri abstuli, non mihi accreuit. Debeo inquam quos deprædatus tum nummos eo restituere, quod mihi accreuerunt, ob id autem quod famam alterius obcurauit mea, non fuit facta elatior. Respondetur, nihilominus procul dubio cum propriæ famæ detrimento eam tenetur, quam læceramus, restituere. Nam licet nostræ propriæ quam alienæ accuratius debeamus prospicere, haud tamen vili liceret cum alterius iniuria sibi consulere. Neque dissimile est in alijs bonis temporalibus. Si enim alienam domum incendio absumpsisti, aut hominem coegisti suas merces, in vendas iactare, licet nihil tibi accreuerit, teneris nihilominus restituere. Vnde acutè profectò Aristot. 5. Ethic. docuit in huiusmodi iniurijs, licet non proprium tamen metaphoricum esse lucrum, nempe quod tuam explens voluntatem, alium deiecit, ob idque perinde teneris restituere, ac si quod abstulisti, tibi esset appositum. Hoc autem dubium, alterum parturit, vtum scilicet vsque ad hoc sit verum, vt nullam exceptionem admittat? Est enim præ graue, vt si Antistes, vel alter egregie existimationis, famam priuati hominis maculauerit, teneatur cum tanta iactura suæ alienam restituere, dicendo se esse mentitum, vel quid simile. Respondetur leges has morales non esse tanto cum rigore a uisculandas, sed vt sapientissimus quisque ponderata personarum qualitate censeret. & ideo personæ illustri satis est, si quam obtenebrauit alterius famam, pecunia, vel alia ratione compenset. Quod si alter noluerit, non tenetur infamator amplius facere: nam etiã in pecunijs si debeo decem quæ soluere non possum, nisi cum mil-

lium detrimento, profectò differre possum solutionem, vel aliam viam indagare soluendi. Grauius autem dubium huic officine, est, vtum fama sit cum detrimento propriæ vitæ restituenda? Caiet. namque a. 2. quæstio. 62. artic. 6. quem iuniores nonnulli sequuntur, tres rerum ordines distinguunt, nempe pecuniam, honorem, ac simul famam, & tertio vitam. De quibus hanc constituit regulam. Rem inferioris ordinis nemo tenetur cum detrimento rei superioris restituere, vt pecuniam cum detrimento rei eiusdem ordinis. Regulas autem eiusmodi ex vicijs metaphysicis expressas, multo plus nimio Caietan. ad morum philosophiam accommodauit, quæ idcirco non possunt non esse fallaces. Profectò non est, quod ambigi possit, quin pecunia debeat nonnunquam cum detrimento famæ restitui. Primum enim in nemini fas est cum detrimento, & iniuria alterius suum protegere honorem, & famam, neque alter, qui laesus est, tenetur sui suo etiam pecuniario cedere, vt qui iniuriam inuit, suam protegat famam. Sufsuratus es vobis gratia, amplam pecuniam, haud dubium quin debeas omnem adhibere diligentiam, vt secreto restituas. Si tamen neuiquam sine fame, & honoris periculo potes, non ideo debet alter sua denudari substantia, maxime cum dampnū illius graue est. Haud negamus quin debeat respectus haberi famæ & pecuniæ, sed tamen, cæteris paribus, maior est ius innocentis, qui a te inique laesus est. Secundo, quauis metaphysicam rationem inire velimus, etsi fama genere suo præstantior sit quæ pecunia, tamè tantum potest æris accumulari, vt cumulus ille multo sit præstantior fama tua. Est quidem aurum suo genere argenteo præstantius, sed tamè tantum esse potest argenti pondus, vt multo restitueretur pluri, quam minus auri. Porro ergo illa regula valde perniciofa est in re publica, quam idcirco abstulit, vt vltus credat, qui non studet conscientie conuulere. De vita autem, quæ quis cum eius periculo aliquam tenetur restitutionem exequi, vrgentius dubium est. Etenim cum, vt supra diximus, non modo nemo sit dominus vitæ, verum neque ob id vllum delictum tenetur se morti offerre, vt libro proximo dicturi sumus, aut mortem sibi

Primū
dubiū.

Alterū
dubiū.

An cum periculo vitæ tenetur restituere, non solum pecuniam aut famam, verum neque vitam quam alteri abstulit, etiam si insignem vnam occiderit. Et in hoc esse fallit regula posita. Quod res debeat semper restitui, et cum periculo rei eiusdem ordinis. Secundo nihilominus, saluo meliori iudicio, crediderim singularem posse euentum contingere, quo quis cum periculo propriæ vitæ tenetur restituere, non solum famam & honorem, verum etiam forte rem pecuniariam. Exempli gratia. Si quis illustrem familiam de hæresi aut de cruce læsæ maiestatis mendaciter diffamasset, ita vt nisi mendacium retractasset, eadem profapia perpetua illa labe maneret infecta, deberet quidem omnem adhibere diligentiam, vt vitam propriam in tuo constituendo testimonium peremisset. At vero etiam si nõ posset sine periculo vitæ, credo nihilominus quod teneretur. Veruntamen prudenter discernendum est, dilectum ne & damnum iam transierit an vero sit semper dependens. Occidisti hominem, vt dicebam, quem iam in lucem restituere non potes, non teneris vt pecuniam pro illo restituas, periculo te mortis exponere, neque si famam denigrasti, quam infamatus recuperare nõ potest. Sed tamen de illo casu loquor, quando ex te fama actu pendet vt recuperari possit. Idem censuerim de vita, vt si ob tuum solum falsum testimonium victus quispiam est, qui morti addicitur, profecto teneris etiam cum periculo vitæ tuæ illum morti eripere, in quam tu illum adigis. Secus, si tu crimen commisisti, ob quod ille falso condemnatur. Enimvero si tu illi non imposuisti, nihil tua refert, ob idque nulla lex te ipsum nunc proderet cogit. Quid autem, dum quis famam restituere non potest? D. Thom. ait debere aliter compensationem facere, idemque Scotus in 4. distinct. 15. secundum tenorem illius glossæ super cap. ecclesia. vi. lire pendens. nihil innouit. Cum res restitui non potest in alio æquiualentis fieri debet restitutio Syluester vero in verbo, detractio. §. 4. affirmate audeat contrarium, illa nimirum similitudine ductus, quod sicut pecuniæ

debitor dum non est soluendo, non tenetur honorem aut famam exhibendo recompenlare, ita neque qui famam restituere nequit, tenetur pecunia satisfacere. Et habet probabilitatis non nihil. Nam alias qui neque per pecuniam potest restituere, deberet eam orationibus vel alia via repensare. Nihilominus non est ab opinione regia diuertendum. Enimvero cum pecunia pretium sit omnium rerum, illa æstimatur & honor & fama. Et ideo per illam aut per aliam pecunia æstimabile, facienda est horum restitutio. Quando vero illa deest, non est cur per orationes vel per honores restituatur, quia hæc non sunt rerum pretia. Super his autem omnibus potissima hic quæstio de hoc disputatur, vtum fas cuique sit suæ remittere famæ restitutionem? Cuius vtique partem negatiuam tuctur Caietanus 2. 2. quæst. 73. artic. 2. & in sua Summa, verbo, detractio, cui non desunt alij recentiores sequaces. A qui fundamentum eius est hominem nõ plus esse famæ suæ & honoris dominum quam vitæ, atque adeo sicuti occidere se non potest, neque eandem facultatem alteri facere, ita neque famæ suæ restitutionem remittere. Sed tamen hæc quæstio non est quod magnum nobis negotium hic faceret, quippe qui supra quæstione reitia contrarium fundamentum iecimus & vt arbi tro constabiliuimus, nempe quod homo est honoris sui & famæ dominus sicuti pecuniæ, tametsi in eodem ordine pluri habenda sit quam pecunia, secundum illud Prouerborum 22. Melius est bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Ex quo quidem contrario fundamento contrarium modo eliciamus conclusionem. vide licet remittere famæ restitutionem atque honoris, genere suo non esse peccatum mortale nisi circumstantia personæ scilicet quia est in publica dignitate aut magistratu constituta, aut forte alia ratio mortale illud sufficiat. At si absq; ylla causâ illam qui remittat, aut se non grauiter infamet, erit ei peccatum veniale, sicuti prodigaliat pecuniæ quæ genere suo non est mortale, vel si item in eodem ordine paulo de foris. Et ratio est quia eiusdem ad seipsum in his quo rum homo est dominus nulla intercedit ratio iniustitiæ, sed erit peccatum præter charitatem, qua quisque tenetur se & suâ diligere,

Sententia auctoris.

Caiet.

Solutio dubij.

Prima conclu.

Soto, de iust. & iure. 2. gere,

OTO
LRE
DIBUS
DIE
13

Secūda
conclu.

gere, quod quidem in temporalibus non attingit ad mortale. Ex qua quidem conclusione subinfertur secunda scilicet quod si quis aliqua bona & honesta causa ei qui se infamavit citra aliquam restitutionem pareat: nempe ut illius qui alias probus est, honori consolatur, aut propter aliam pietatis rationem, non solum nullam contrahet culpam, verum & officium præstabit charitatis. Loquimur enim semper absque circumstantia personæ publicæ. Conclusio est non solum nostra, verum Adriani, auctoris non infamæ notæ, in quarto, quæstione penultima, de resitu quinetiam S. Thomæ expresse, quidquid Caieran. contra conetur. Ait si quidem secunda secundæ, quæstione 64. artic. 5. hominem esse constitutum dominum sui ipsius per liberum arbitrium, & ideo licite de seipso disponere posse quantum ad ea quæ pertinent ad hanc vitam. Neque quidquam excipit præter transitum huius vitæ ad aliam. Vbi palam asserit omnium præter solam vitæ esse hominem dominum, & q. 53. art. 4. absque ullo ænigmate explicitissime ait in arbitrio hominis positum esse detrimentum suæ famæ patri, nisi hoc uergat in periculum aliorum ut puta si quis persona sit publica, semper illud Grego. hom. 9. super Ezech. Linguas detrahentium sicut nostro studio nõ debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas debemus aquanimitè tolerare, ut nobis meritum crescat. Quin uero non solum ex doctoribus uerum etiam ex Euangelio id non est illatum difficile. Haud enim Christus tantam honoris & famæ curam nobis commendauit ut declararet, non habere nos illorum dominium. Immo Matth. 5. & alibi sæpe, honores omnes cum splendoribus huius mundi in pendio nos admonet ut abiciamus. Et de fama ait Paul. pro minimo habere, iudicati ab hominibus. Non ait pro nihilo, sed pro minimo, quia fama aliquod bonum est, sed non precipuis. His adiecimus loco citato sanctorum exempla puta, Ambrosij, Augustini, & Anselmi, qui seipos in suis scriptis humilitatis gratia diffamarunt. Quod certe non fecissent, nisi infra limen uirtutis id illis licuisset. At si fundamentum illis satis demonstrauimus, quod arbitror demonstrasse, nempe hominem esse dominum suæ famæ, nulla est ratio cui hic

Grego.

Paul.

Aug.

in confirmandis his conclusionibus immo remur sane quæ inde plane colliguntur. At uero quando infamia esset heresis aut apostasie quæ contra fidem & religionem è religionem militant talis infamia non est ferenda, sed omnino repellenda, & quæ fieri maxime potest abtergenda, exemplo Christi, qui, ut legitur Matth. quarto. cum alias sibi illatas a demone iniurias equanimiter tulisset, ubi de idololatria eum tentauit accerbare utus in eum est. Itæ autem conclusiones apertius etiamnum dilucidabuntur lib. proxime sequenti, quæst. 10. ubi ex eodem fundamento collectum sumus non esse homini contra iustitiam seipsum infamari permittere, quin uero quandoque uirtutem. Et reuera contraria huic nostre opinio turpiter derogat iuribus amicitie. Possem enim pro amico tantam exponere, quantum illius non tim dominus, cur ergo non possim exponere famam & honorem? At uero non desunt contra contrarium nonnullæ obiectiones. Prima uidelicet, quæ ex Sapiente adsciscitur. Curam habe de bono nomine, bonum enim nomen melius est quam diuitie multe. Respondetur tamen curam, quæ habenda est boni nominis, eundem esse, quæ nobis uirtutis incumbit, utpote cuius præmium est bonum nomen. Debemus ergo bonum procurare nomen insequendo uirtutem, est enim eius umbra. Quapropter sicut eum, qui recta pergit ad solem umbra sequi ut, sic & qui uirtutes colit subsequitur honor. At quia, ut ait Aristor. honor non est in potestate honorati, sed honorantis, non est tanta cura facienda per se bonis nominis. Propter quod dicebat Paulus, perpari facere iudicari ab hominibus. Et Aug. 11. q. 3. can. senti. ait Secundo Manicheo. Senti de Aug. quidquid libet, sola me in oculis Dei in conscientia non accuset, immo qui bonum nomen nisi per uirtutem procurat nunquam illud attingit, sicuti qui Soli terga uertit, umbram quam persequitur nunquam assequitur. Quod si nobis eundem Augustinum obijerimus. 1. 1. q. 3. can. uolo ut hi homines crudeliter aut propria famam contemere. Nam uita, inquit nostra, est necessaria nobis, sed fama nostra necessaria est alij. Respondetur non insinuasit Augustinum famam nostre non esse penes nos ipsos. Imò id potius uita debuisset asserere, cuius nõ sumus dñi & tñ ai, quod uita nõ

Prelat' negi- gens famā peccati mori. Quorūdam opinio.

bis est necessaria. Sed tantum ait, quod licet fama res sit propria nostra, sicut nostra pecunia, vbi tamen opus illa fuerit reipub. debemus per bonam nostram famam ei seruire, sicuti qui diues est suis pecunijs. Attamen inde hoc tantum sit consequens, quod homo in dignitate constitutus, aut reipub. necessarius, famam propriam functioni mancipatam habeat & obligatam, vtpote sine qua gubernare nequit subditos, & ideo non ita possit eam negligere. Haud tamen inde sequitur, quod priuatus homo teneatur suam seruire famam, sicut neq. alia bona temporalia, præter quam quod Augustus loquebatur quibusdam mulierculis, quæ consilio humilitatem vendicantes, diffamabant sese admittentes ad se viros, quod certe non erat licitum. Hinc ergo ad præfectos gradum faciamus. De quibus prima sit nostra assertio, quod prælatus quandiu prælatus est, contra iustitiã moraliter peccat, si in re præcipui momenti suam negligeret famam, quando, vt modo dicebam, habet illam officium mancipatam. Attamen si non esset persona adeo egregie vtilis reipublicæ, & vellet magistratum abdicare, non magis teneretur seruire famam, quam persona priuata fecerit, si vult in loco publico perseverare. Ex his autem pleriq. colligunt, eum qui prælati famam dilacerat, non illi tantum obligari ad restitutionem, sed etiam subditorum collegio. Nam fama, inquit, non sua est tantum sed & collegij. At vero absq. moderate distinctione non id crediderim. Fama enim prælati sua est propria, ac si periona esset priuata, licet ad suam functionem illa inde geat. Ob idq. dum infamia de prælato tantum dispersa est, puta quod concubinam habet, vel aliud crimen in quo subditum cum illo non participant, illi satis est restitutionem fieri, licet maior sit faciendi obligatio quam si persona esset priuata. Si tamen ipse ab restitutione infamatorum absoluat, profecto crediderim, licet ipse male faciat, alium nihilominus tutum manere, neque quidpiam amplius debere collegio, sicuti si suam prodigeret pecuniam, quæ egebat vt erogaret in pauperes. Nam ipse est dominus suæ famæ, licet male dispenderit. Secus si crimen totum collegium subnotaret, vtputa si infamaretur de simonia, aut de heresi vnde subditi infamiam participij contraherent, tunc etenim & col-

legio debetur restitio. Ex his, quæ dicta sunt, dubiolum aliud so vtrum euasit, nempe vtrum possit compensatio fieri in fama? Plane enim colligitur fieri possit, vt si tu meum de re aliqua corolisti nomen, atq. ego vicissim tuum, non solum conuenire possumus, vt vterq. cum suo maneat vulnere, si personæ sumus priuata, verum etiam mihi licet non tibi velle restituere nisi eandem tu mihi solutionem facias. Probatur, quoniam, vt diximus fama potest per pecuniã repensari, & ideo sicut in nummis, ita & in fama locum habet huiusmodi cambium. Haud tamen Infamatus potest per modum vindictæ infamatoris nomen ledere, sed tunc du taxat, vt vim vi repellat, prodeundo scilicet aliquod verum eius crimen, quod ad labefactandum illius testimonium necessarium est. Quintum argumentum. Vbi de honoris restitutione inquisitio fit, non est tantæ ambiguitatis. Differunt autem honor & fama, vt q. 9 latius dicturi sumus, quod bona fama est bona existimatio & opinio quæ de homine habetur quæ ideo per detractionem denigratur, nempe aut per impositionem criminis falsi, aut per veri propalationem. Honor vero est reuerentia quæ alteri sit propter aliquam excellentiam, aut virtutis, aut generis, aut magisterij, aut doctrine, &c. quiquidem honor detur aut ferturque per conuicia aut contumeliam. Ob idq. facilius restitui potest, quam fama scilicet per contrariam reuerentiam. Sed de hac tamen reuerentia hasitari assolet, vtrum ad honorem rependendum satis sit veniã petere? Ad quod Caiet. q. citata. 2. 2. q. 72. art. 3. impertinentem esse censet ad honoris restitutionem, veniã petere. Haud tamen tam absolutum verbum profere a sum, sed per hæc documenta potius incunda est responsio. Primum, petere veniam, decensissimum est & rei accommodatissimus modus honoris restituendi, quã doquid restitio per antidotum fieri debeat hoc est per contrarium. Vnde cum contumelia & conuictum signa sint contemptus videlicet quam contumelior vt superiorum si gerit alterum subigens, proprium antidotum est contraria humiliatio, etiam corporis inflexio. Secundum assertum est hoc neq. sufficere semper, neq. semper esse requisitum, sed prudenti arbitrameto opus esse. Quod enim non semper sufficiat, patet nam aliquando contumelia est tanta, vt id

Infamã do vim vi repellere licet.

De gno arg. d. fferẽ. fama & honoris Dubiũ.

Opinio. Caieta.

Primũ docu. mẽtum.

Secũdũ.

non sufficiat, sed alia sit compensatio requisita. Quod autem neq. id requiratur, liquet ex regula beati Aug. qui ait, non dicere prelatos veniam a subditis petere. Quare neq. plebeius homo iusta ratione a viro illustri tantam humiliatione exigeret, sed aliter fieri posset restitutio. Quia adde cum mos inter nobiles & illustres non sit hmoi venias petere, non sunt a confessoribus ad illas cogendi, sed more suo, qui tamen ab euangelico non exorbitet, eiusmodi restitutiones facere. Ad hec discernit quoq. opus est, quantum ad illos qui sunt contumelias passi, quo sit eorum conscientia ad remittendum iniuriam stringenda? Tenentur enim non hre aium vindicandi se priuata auctoritate. Nam vt habetur Deu. 32. & ad Rom. 13. Mihi vindictam, & ego retribuam, sed tamen non tenentur autē damnum acceptant iniuriam remittere, dū tamen more & ordine per publicā ptatē eā exequant.

De his qui passi sunt iniurias.

Ad sextū argu.

Ad sextum argumentum de eo, qui obstatulum est alteri, ne beneficium adipiscatur, S. Th. respondet tribus dictis. Primum: Si quis iuste, puta intendens honorem Dei, vel ecclesie commodum, minus dignum impediatur, vt sacerdotium digniori conferat, nulla inde emergit restitutionis obligatio, quia nulla interuenit culpa. Secundum dictum est. Si quis iniuste, odio scilicet eū consilio, vel alia via qui dignus est & idoneus impediuerit, antea tamen quam prelati aut electores firmatum habeant animum ei conferendi, tenetur ei compensationem aliquam facere, conditionibus personarum perpensis & propinquitatē, in qua erat ad obtinendū, secundum sapientis arbitrium. Non autem, tenetur in totum, eo quod provisio illa impediti poterat. Tertium asseritū. Si autem eum quis impediatur beneficium obtineat cui prelati firmiter iam conferre cōstituerat in totum, per regulam Aristotelicam argumento creatam. Quod parum distat a re, nihil distare videtur, secundum tamen possibilem facultatem. Antea vero quam ad istorum examinationem descendamus, quæ de impediente, asserita sunt, explorandum est de conferente, an si non conferat digniori, aut saltem digno, ad restitutionem teneatur, & cui sit illa faciendā? Hoc enim hic a D. Th. desideratur, cum tamen inde res tota pendeat. Et opinio Caiet. hic, artic. in dubio tertio pro indubitato habet, quod non conferens di-

Tertium.

An qui

non conferat digniori, aut saltem digno, ad restitutionem teneatur, & cui sit illa faciendā? Hoc enim hic a D. Th. desideratur, cum tamen inde res tota pendeat. Et opinio Caiet. hic, artic. in dubio tertio pro indubitato habet, quod non conferens di-

gniori, teneatur eidem ad restitutionem. Nam peccat inquit, contra iustitiam distributiuam, & certum est huiusmodi iniustitiam obligationem patere restituendi, nā distributor tenetur id quod est totius reipublice, partibus applicare. Quare si alicui pro merito non conferat, deinceps distributiuam iustitiam vertitur in commutatiuam secundū quam restituere ei tenetur vt plane D. Tho. ait. i. huius questionis in solutione docuit. Et quidem si Caiet. fundamentum esset veritatis germanū, indubitabilem esset conclusio. Arbitratur namq. bona ecclesiastica perinde omnino se hre ac bona reipublice, quæ sola distributiuam iustitiam debentur ciuibus, vt potest quæ in bonū eorum instituta sunt. At vero fundamentū pro hoc nostra virili falsitatis redarguimus. pro quo, vlt. vbi & factis oraculis & bonis rationibus contrariū constabiliuimus, nepe quod quamuis negandum non sit quin beneficiorū collatio instar fieri deat distributiuam iustitiam, finis tamen eius est æqualitatem conseruare commutatiuam, eo quod decime nō sunt institutæ in præmiū personarū pro eo quod literis, & moribus polleant. Nam si ecclesie non essent nobis necessariæ, nunquā fuissent Christianis decime imperatæ. Sicut ergo mera stipendia ecclesie, ministris pro eorum ministerio instituta, quæ dantur illis, non quia boni sunt presbyteri, vt illic adnotauimus, sed quia bene præfunt, iuxta verbū Christi, Dignus est operarius mercede sua. Et illud Pauli. Si nos vobis spiritualia seminamus, non est magnū si carnalia vestra metamus. 1. Cor. 9. Eadem ratione imperata fuerūt olim Levitis. Hæc autem omnia iam illic satis explicuimus, quæ in repetitione non indigent. Meditanda ergo hic est potissimū commutatiua iustitia, per quam pontifices electoresq. ministri ecclesie debent eisdem ecclesiis idoneos ministros pro ratione stipendiorū quæ singule illis persolunt. Contemplandus enim est Christus tanquam institutor Christiane familie, qui ministeria ecclesie instituit, & ministris decimarū mercedem proposuit, & fidelitati prudentiaq. dispensata orū commisit, vt idoneos ministros suis prouideret ecclesiis. Ex his ergo plane, nisi fallor, dux colligunt conclusiones. Prior. Provisor tenetur p iustitiā commutatā nā dignū ecclesie prouidere. qd̄ ideo qui nō facit, sed illo repulso praefert indignū, tenetur, nō illi quæ premissa

fit, sed ecclesiæ restituere. Atqui hoc ipsum Adrian. postea Pontifex censuit in illa restitutionis quæstione quæ est. De collatione beneficiorum, tamen rem non vique adeo deseruit. Conclusio est nota, quia ille non peccat contra iustitiam commutativam nisi in ecclesiâ, quæ stipendia soluit. Nam dignus nullum habet ius acquisitum, neque eius causa, quæ præcipua fuerit, iniuriæ sunt decimæ. Et confirmatur similitudine iam insinuata. Si enim paterfamilias œconomum suum confectum operarios mitteret, ille autem illos studio conduceret, qui non essent ad operas idonei, restituere profecto teneretur, non illis idoneis, quos prætermisit, sed domino, cui damnum dedit. Atque huic porro sententiæ communis animorum conceptio applaudit. Si enim Rex aut Pontifex in idoneo atque in digno ecclesiâ aliquam desponsaret, consensus populi non cederet cum teneri ad restitutionem illi, cui non dedit, sed re vera ecclesiæ. Cui idcirco deberet alium episcopi adiutorem adhibere, vel alia ratione prospicere, ut dânum illi in detrimentum animarum datum, allevari. Posterior conclusio est, quod ubi digno sacerdotium confertur, digniore prætermisso, quamvis grauius elector aut promissor peccet, tamen non est quod rigore iustitiæ ad restitutionem condecernatur. Prior pars iam satis illic à nobis demonstrata est, ubi malorum turbam protulimus quæ inde nascuntur, quod digniores non eliguntur. Posterior tamen in de veritatem foritur, quod tunc non peccatur contra iustitiam commutativam appellamus enim dignum pro ratione prebendæ. Si ergo ecclesiæ minister applicatur pro quantitate sui stipendij, non fit ei iniuria contra rigorem iustitiæ commutatiuæ, ut debeatur ei restitutio. Dixerim contra rigorem, quia semper fit ei aliqua iniuria contra fidelitatem, postquam alius dignior poterat ei provideri. Contra hæc autem est argumentum, quod vulgus nobis obmoliri potest, isti namque qui ad hæc sacerdotia anhelant, sibi potius cum Cæcetano arbitratu faciendam esse restitutionem, quia peccatur contra iustitiam distributivam. Eisdem autem non sic est respondendum, ut negetur in iustitiâ distributivâ obligari ad restitutionem illis faciendam, quibus distribuitur. Sed tamen id intelligitur, quâ

do illa est mera iustitia distributiva, quæ distribuuntur bona quæ civibus ob suam ipsorum causam sunt instituta. Hæc autem iustitia non est in proposito, ut expositum est quoniam et si sacerdotia & præbendæ debeantur dignis, & ditiora dignioribus, hoc tamen non est propter ipsos, sed propter ecclesiâs quibus ministeria debentur. Haud tamen distendum, quin obviolatam distributivam iustitiam debeat prælatus illius dignioris prætermitti, ubi alia electio occurrerit accuratiorem rationem habere. Idem affirmavius & clarius asseruimus de conferendis magistratibus secularibus, qui administranda iustitia seruiunt. Debentur inquam dignioribus per distributivam iustitiam, sed tamen si illi prætermittantur, restitutio non est faciendâ prætermittis, sed populo, qui stipendia contribuit, & damnum accipit, iniuriæque afficitur. At vero statim contra hæc in iurgit argumentum, nimirum quod si hæc vera sunt, inferri inde protinus apparet, ut neque qui alterum a consecutione beneficij per iniuriam impediunt, teneatur eidem ad restitutionem. Cuius tamen contrarium & S. Tho. & vniuersi Theologi docent. Respondetur nullam esse consequentiam. Nam etsi qui male eligit, commutativam iustitiam aduersus ecclesiâ violat, nihilominus qui capax est sacerdotij, atque ad illud idoneus, ius habet peculiare petendi & procurandi, atque, si ei concedatur, possidendi, ob idque qui contra hoc ius illum obtinere conantem impedit, eidem facit iniustitiam, atque adeo restituere debet. Quocirca falsa est illa regula, ac seductrix Geraldii Odonis, quam recitat Adrian. illo cap. de restitutione. Consequenter, quarto videlicet quod impediens aliquem ab eo quod nondum erat sui iuris, sed dependebat ab alterius mera voluntate, non fit ei ad restitutionem obnoxius. Falsa inquam est. Nam etsi in arbitrio prælati sit dare huic, vel alteri, nihilominus alter exposciatur iure particulari, quod habet petendi. Sicuti qui pauperem per vim, aut si eundem impediret eleemosynam petere, tenetur illi ad restitutionem. Nam licet alij gratis conferant, ille tamen ius habet petendi. Hæc ergo præmeditati, ad litteram S. Tho. descendamus. Atque circa primum eius asserendum, scq. qui alicui impedimento est, ut datur digniori, restitutioni funiculo non

Regula Geraldii falsa.

Littera S. Tho. exponit

ligatur, dubitas forte an idem de illo sit pariter intelligendum, qui digno obstat, ut detur alteri digno? Respondetur idem esse iudicium, quia cum ambo habeant ius petendi, possum ego ei fauere cui uolueris, eo vel maxime, quod tunc distributiva iustitia non violatur. In his tamen omnibus hæc apprimè regula meditanda est, ne uis aut dolus interueniat. Si enim ego vim intulero aut fraudem digno ne obtineat, haud dubium quin iniuriam illi irrogauerim, atque adeo ad restitutionem illi teneat, quamuis si in gratia alterius digni id fecerim, forte non teneat in totum. Neque refert utrum alium impedias ut detur alteri digno, an ut tibi ipsi, qui etiam dignus es. Quicumque enim ius habet pro se petendi illa quorum dignus est. Et quamuis procurare beneficia quæ habent annexam curam animarum, peccatum sæpenumero sit non tamen ideo restitutionis nexum iniicit. Illa tamen sententiam Scoti in Quarto distin. 15. ibidemque Richardi non est hic absque examine prætereunda. Aiunt enim quod si quis sibi vel alteri præbendam procurans sit alteri obstaculo ne obtineat, idque faciat non ut alteri noceat, sed ut sibi vel amico proficiat, ad nullam tenetur restitutionem. Si vero facit alterius procurans nocumentum, tunc tenetur. Cui quidem sententia & Caietan. in dubio hic secundo videtur subscribere. Atque in eandem sententiam citant leg. 2. de noui oper. nuntia. quæ tamen illic non est, sed est l. 2. ff. de aqua pluuiæ. arden § idem l. abeo. 2. ubi habetur quod qui non animo nocendi aquæ ductum qui per suum fundum ad vicini possessionem deriuatur rumpit, non est iniurius. Si vero id faciat non ut sibi proficiat, sed ut obstat vicino, iniurius est illi. At profecto regula illa iuris male ab istis intellecta est. Animus enim nocendi potest quidem esse peccatum contra charitatem; sed tamen obligare ad restitutionem, ut supra sæpe diximus, non potest nisi ubi fuerit contra iustitiam. Videndum ergo est quantum ad restitutionem res attinet, non quo animo id facias, sed quo iure. Et sic est intelligenda lex, nam qui non ut sibi proficiat, aquam vicini arces, videtur non facere iure proprio, & ideo potest in foro prohiberi. Si autem uult fundamentum mari ducere per aquæ ductum, qui per suum transit fundum, ob idque uenas aquæ rumpit,

licet ex odio faciat inimici & charitatem violet, nihil ei tamen restitutionis debet. Ad propositum igitur nostrum qui suo iure iure præbendam absque vi & fraude sibi vel amico procurat, etiam si ex odio aliterius id faciat, & contra charitatem delinquat, ad nullam tenetur restitutionem. Et per hoc claret ratio secundi dicti S. Thom. nempe quod qui impedit eum, qui in via erat, ad obtinendum, si iniuste id faciat, tenetur ad restitutionem. puta quia intendit eius nocumentum propter odium aut vindictam. Facere enim ex odio aut vindicta, non tenere restitutionis grauar, sed facere iniuste, scilicet nullo tuo iure, sed violando alienum, facere tamen ex odio, est signum aliquid nullo tuo te iure vi. Interio vero dicto explicando multo operis Caietan. insinuat, nempe ad explicandam illam regulam Aristot. 2. Phisic. tex. 16. Quod parum distat à re nihil distare videtur. Obijciuntque exceptiones multas in materia moralis. Qui enim parum abest, ut peccet, non ideo peccat. Et multo minus qui parum abest, ut hominem occideret, non punitur tamquam homicida, neque ad restitutionem tenetur. Sicut neque ille qui parum abest ut furaretur sed qui re vera furatur. Quemadmodum si parum abest ut rex in insidias incidere, licet fortunatus ipse fuerit, non tamen qui illas tenderant, tenentur erad restitutionem. Hic ergo, nisi ego fallor, obiectionibus falsis plane Caietan. aduersatur menti S. Thom. in merito regulam eius inficiens. Has vero omnes exceptiones potuisset excusare, si mentem D. Thom. tantisper fuisset specularus. Laborauit enim amphibologus. Longe quippe aliud est parum abesse ut damnum des, quam damnum dare, in eo quod parum abest, ut sit. Et D. Thom. non somniauit, quod qui parum abest, ut damnum det, teneatur ad restitutionem. Hanc ut Caietan. putat, sed qui re vera damnum dedit in re, quæ parum abest ut sit. Exempli gratia. Est vinea aut sunt fara, quorum fructus iam iam maturifcent, si parum abest, ut venator cum suo comitatu circumcurrrens illa pessundaret, ad nullam tenetur restitutionem, qui nullum dedit damnum, sed si medius transiens illa pessundabit, tenetur in totum, quia damnum dedit in fructu qui per parum aberat ut esset. Peccat

Dubium.

Regula.

Sententia
Scoti &
Richardi.

Caietan.

rius in proposito. Si parum abfisset vii impediret hominem a præbenda, certe nulli esset restitutiõ obnoxius, quia nullum dediti damnum. Si tamen re vera impedimento fuiti quare ille non est affectus, damnum dediti in re quæ parum aberat ut ipse haberet, atque adeo secundum tuam facultatem teneris in totum. Addidit tamen prudenter hoc verbum D. Tho. secundum tuam facultatem, quia profecto in huiusmodi impeditionibus vix potest contingere v. fieri possit in integrum restitutiõ. At vero quoniam hæc in vium venire possunt, non te pigeat si rem vigenus exprimamus. Quando ait S. Tho. tunc impediret teneri in totum quando firmatus est animus electori huic pare, aut intelligit quando iam dedit, & hoc non esset impedire, sed auferre. Aut intelligit quando nondum dedit, & tunc apparet quod non est perinde, ac si dedisset ut impediret teneretur in totum. nam poterat elector mentem mutare. Quin vero iuste, si alter postea occurreret dignior, aut æque dignus. Respondetur non esse intelligendum quando iam dedit. Tres enim gradus discernit D. Thom. Primus est, quando elector nondum animo constituerat huic dare, sed erat tamen in via, & tunc restitutiõ est facienda ad arbitrium prudentis. Tertius est quando iam contulit, & de hoc nihil meminit, quia hoc non esset impedire, sed tollere. Quare si quis collatiõne facta possessionem iniuste impediret, manifestum est teneri in totum. Medius autem casus est de quo S. Thom. loquitur, quando scilicet prælatus constituerat illi dare. Et tunc ait Caiet. in quarto dubio, ideo impediret teneri in totum, quia iam elector tenebatur dare illi. Hoc autem nectio vnde inuenerit ex S. Tho. neque secundum veritatem. Nam D. Tho. radicem restitutiõnis non illis collocat quod elector tenebatur dare, sed quod constituerat iam dare. Quare licet ille non fuisset dignior, sed dignus, si impediret per vim vel fraudem mutauit animum collatoris, profecto teneretur in totum. Nam licet collator sua sponte conferret, neque teneretur illi dare, nihilominus ipse ei per fraudem abstulit, quod iam pene habebat. Et istud significat D. Thom. quando dicit, iniuste & propter indebitam causam. Ex quo ego infero, quod si non per vim aut fraudem id

impediens faceret, sed precibus patefaciendo veritatem, licet mutaret eius voluntatem in fauorem alterius digni, non teneretur ad restitutiõnem. Atque inde secundo inferitur idem esse censendum in legatis testamentorum. Caietanus enim & nonnulli alij discrimen constituunt inter impedientem aliquem a consequutiõne beneficii, & impedientem legatarium ne testator illi faciat legatum, dicentes quod impediens legatarium nullo modo teneretur ad restitutiõnem. Mihi autem, nisi fallor, diuersa ardet dicendi ratio. Vtendum inquam arbitror distinctione posita, an vide licet per vim & fraudem impedias, an precibus. Si enim vim facias aut fraudem, ne ille qui paratus erat legare sua bona Petro, id periciat, restituere teneris. Nam licet testator sua sponte id faciebat, tu tamen per iniuriam abstulisti ab illo ius quod habebat recipiendi, id est facultatem, & capacitatem, & proximam aptitudinem. Si tamen neque vim intulisti neque fraudem creasti, non teneris, licet id precibus feceris. Postremum denique in gratiam nostrorum Scholarium, operæ pretium est verbum impræsentiatum adhibere, quomodo scilicet aut Scholares qui suffragia præstant, aut alij aliter quempiam impedientes, ne castidadem assequatur, teneantur ad restitutiõnem. Ad cuius vtrique incundum responsum hoc primum omnium non est cur in dubium reuocetur quin. Scholares quin suffragia præstantes non testes, vt aliqui opinantur, sed vere electores sint. Et enim si essent testes, non opus esset vniuersos auditores accerere, sed satis esset iustum numerum sciscitari, neque opus esset suffragiorum numero stare, neque per secretos calculos sententias rogare. In summa, non solum suffragandi forma, sed et ipsa ostendit esse electores, quando quidem Rector stare omnino teneretur eorum suffragij. Quo fit, vt compelli ceu testes non possint ad suffragandum, sed possunt remanere iure eligendi, nisi quandoque Rectori, & qui ei sunt a consilijs, vel propter paucitatem, vel ad rescindendas alias fraudes ratio appareret, vt compellerentur. Hoc suppositio sic de illis omnino censendum est, ac de præbendis diximus, nempe quod qui prætermisso pigniori, dignum eligit, licet mortaliter contra iustitiam distributiã peccet, nullo tamen restitutiõnis nexu illa quæ

rum se. cundã.

De Scholariis suffragia præstantibus.

TO
re
ius
III
13

Caiet. ex
positio.
Repro-
batio.

Corolla
num
Corolla

tur, quia Vniuersitati dar quod ei de rigore iustitiæ commutatiue debet. Sin vero prætermisso digno eligat indignum, atque ea, quod arbitrator, vera sunt quæ supra diximus, restitutioni tenetur, non illi prætermisso digno, sed Vniuersitati, si id modo posset restituere. Nam stipendia Vniuersitatis non sunt instituta in rem ipsarum personarum, sed sunt mera stipendia quæ Vniuersitas soluit suis ministris. Vnde sicut Rex qui non præficit dignum ministrum reipublicæ, nihil debet digno prætermisso, sed reipublicæ, ita qui eligit indignum, dānum non dedit nisi reipublicæ, quæ suum soluit stipendium. Et ideo elector licet cathedram debeat digniori, hoc non est propter ipsum sed quia per iustitiā commutatiuam, debet Scholis talem ministrum. Haud tamen negauerim quin aliquam ei faciat iniuriam, & ideo teneretur in alia cathedra, cæteris paribus, illi fauere. De impediendis autem alia est ratio. Qui enim per vim vel fraudem aliquem impeditur ne obtineret cathedram, non dico alteri suffragium suum præstando, sed si asceret eum ne cathedram peteret, quam certum erat se alioqui obtenturum, aut si deciperet electores, ne illum eligerent, quia spoliat ipsam eo iure quod appetendum habet, tenetur ei vel in partem, vel in totum probatione fraudis aut vis. At de priuatione suffragantium, lib. 1. tetigimus, & nunc amplius dicere repetimus. Bisariam namque Scholares iniustitiā faciunt suffragando Vno modo, dum furtim se ingerunt, cum non sint eiusdem cathedrae auditores, atque isti si dānum dent, statim restitutioni tenentur, quia re vera nullum habent suffragandi ius. Alio modo quia auditores sunt, tamen suffragandi iure propter delictum, verbi gratia ambitus, & quædam inobediētiam, sunt priuandi. Et tunc antequam in condemnationem, suffragari vtiq; possunt. Quæ circa si Rector eos delictū nō interrogat, non sunt suffragando iniqui, si autem interrogentur, fatentur tenentur veritatem, maxime si sunt suspecti, & condemnati, tenentur parere. Nam si nulla infamia aut indicij laborant, iniuriōsa est interrogatio & ideo, dum ei tamen mendacium id valent, tacere possunt. Si autē iuste interrogati veritatem celant, tunc perinde ac si condemnarentur iniquissimi & faciunt, & contra iniustitiā si suffragium præstant, quan-

doquidem per iniuriam rectum iudicium suffugerunt. Et idem de illis censendum, qui Scholarium albo non sunt adscripti. Haud enim ipso facto suffragandi iure carent, si re vera sunt ordinarij auditores. Et ideo nisi per sententiam priuentur, eodem possunt iure uti. De his quæ iudo acquiruntur quemadmodum sunt restitutioni obnoxia, si petantur, aut si vis dolus e interuenierit, satis quaestione præcedenti dictum est. De inuentis autem, libro sequenti quaestio. de furto dicendum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum satis sit id simplicium restituere, quod iniuste sublatum est.

On satis est de finisse omnia, quæ ablata sunt restitutionis onere esse grauari, sed & id quoque perscrutandum, vtrum satis semper sit simplicium restituere. Et arguitur a parte negatiua. Legitur namque Exod. 22. Si quis furatus fuerit ouem, aut bonem, & occiderit, aut vendiderit, quinque boues pro vno boue restituit, & quatuor oues pro vna oue. Illud autem fuit iudiciale, cuius instar similia sunt sub lege gratiæ a principibus constituta. Simile enim dixit Zachæus, vt se apud Christum commendaret. Luca: 19. Si quid fraudauit, reddo quadruplum. Similisque est fori exterioris praxis, quippe qua sur non ad simplicium tantum condemnatur, sed vt multiplicatum reddat, vel supplicium pendat. Cum ergo leges ciuiles obligent in conscientia, sit vt non semper sufficiat simplicium restituere. In contrarium autem est, quod restitutionis obiectum non est, nisi inæquale illud, quod per ablationem factum est per aequalitatem ad iustum reuocare, quod sit, si quantum abtulisti, tantundem reddas.

Ad quaestionem duabus conclusionibus respondetur, iuxta duo huius distinctionis membra. Duo namque in oblatione res alienæ est considerare. Primum, substantiam ipsam oblationis, ex qua inæqualitas refulsat, vt minus ille habeat a quo res sublatæ est, plus autē ille qui sustulit. Et hoc ipsum commune est tam iustis, quæ iniustis ablationibus.

Nota ad
d. iniustitia

Prima
conclu.

Secunda
conclu.

Tertia
conclu.

nibus. Nam siue rem mutuato, siue furto accipias, siue credito emas tanto alter minus habet, quâto tu plus. Secundum, quod in ablatione consideratur, est modus ipse auferendi, puta si quis per fraudem aut vim quidpiam vel auferat, vel auferre conatur. Et hoc ubique habet conuoluiam iniustitiam, seu re vera rem auferat, seu nihil auferat, ut ille quin in conatu suo quo præuale- re non potuit, succubuit. Sit ergo prior conclusio. **Quantum ad naturam attinet ac finem restitutionis, satis in vniuersum est illud simpliciter restituere quod iustuleris, siue per fas id fecerit, siue per nefas.** Enim uero restitutionis nomen officium est præcise iustitiæ commutatiuæ, nil atinens ad vindictiuam. Ob id quæ nihil ei refert iustane fuerit oblatio, an vero iniusta, sed solum æqualitatem constituere. Accipisti quatuor siue per mutuam siue per furtum, totidem ergo via restitutionis debes. Conatus aut es furtum facere, nihil tamen potuisti surripere, nihil via restitutionis debes. Quo fit, ut restitutionis obligatio quando debitum certum est, nullam expectet iudicis sententiam, sed ex lege ipsa oriatur. De hac autem actiua restitutione, nempe si aliquando quis plus secundum conscientiam debeat restituere quam abstulit, libro sequenti sub titulo de furto reddi debet sermo.

Posterior conclusio. Ad pœnam quæ debetur ratione iniustæ acceptationis, nemo ante iuris condemnationem tenetur, sed tunc quando facta fuerit condemnatio. **Conclusio hæc in latissimum hic nos campum disputandi mitteret, nisi tam longamque accurata disputatione lib. 2. q. 6. fuisset a nobis pertractata.** Illic enim eius veritatem longa rationum acie constabiliuimus, ubi declarauimus quemadmodum si sententia sit pecuniaria, illico sit à reo soluenda, si autem si corporalis supplicij, non tenetur se offerre, sed satis si, si absque illata ministris iustitiæ iniuria, eam patiatur. Quæcirca de hac secunda conclusione nullum hic verbum ad eundem nobis est restitimus nostra repetitione molesti. Illic enim cuius inter fuerit inspicat. Sed neque de prior conclusionem dubium restat vllum postilla, quæ hæcenus dicta sunt. **Quod ergo ad hunc articulum spectat, id tantum est, ut discere mere dicas quando res ad meritam attingat restitutionem, quando**

vero ad pœnam iuris. Illa enim illico nulla spectata sententia restitutionis oneri subijcitur, hæc vero non nisi post latam sententiam. Exempli vnum pro pluribus esto. Dicebamus enim illic quod dum lege frumēto, aut vino, aut cui uis aliarum mercium pretium statuitur, tunc qui carius vendit, statim ceu fur tenetur ad restitutionem excessus iusti pretij, ad pœnam vero non nisi condemnatus. Pari modo, qui ouem, aut bouem furatur, statim tenetur valorem pœcoris restituere, quadruplum vero aut septuplum non, nisi cõdemnatus. Per quod utique satis factum est primo membro capitalis argumenti. Horum ergo intar de cæteris conijceto.

Perficiendum inquam est, an leges penales sint, & tunc non obligant nisi post latam sententiam, secus autem, si alius generis extiterint. Quo fit, ut vectigalium leges & tributorum quæ publicis regi tanquã stipendia contribuuntur, in conscientia obligant ad soluendum ante sententiam, quia non sunt penales, dico, dum tributa iusta sunt. At qui ubi res est dubia, tunc iudicium non pertinet ad subditos, sed recurrendum ad principem, & interim seruandæ sunt leges nisi aperuissimam præ se ferent tyrannidem. De illo autem tributo, quod nostri Alcaualam nuncupant, iam in calce superioris libri disputatum a nobis est, ubi quanta polleat iustitia, pro capitu nostro diximus. Est nisi cū moderatione exigatur, æquum & iustum. Diximus tñ inter alia hoc forsitan moderamine ut in conscientia licere, quod dum res venduntur, quæ non sunt grandis pretijs, non tenentur venditores publicanos ad soluendum quaerere, satis. n. est soluere dum ab illis petitur, dum modo venditores non vtantur fraude & dolo, ut se occultent. Leges autem, quibus transitus mercium prohibetur et regno, penales sunt, & ideo neque si frumentum, equos, vel aurum efferas, pœnam teneris soluere, nisi captus. Quamuis ut in superioribus tetigimus, peccatum si mortale eiusmodi re, quæ in regni commodum euchi vetantur, foras asportare. Neque in contrarium vigeat quod publicani qui sua pecunia eiusmodi fiscales penas redimunt, ius hinc recipiendi, & ideo qui non soluit, dānū illis dat. Nō inquam hoc vigeat quā illa se cõditione intelligere debent easdē redimere fiscales penas, ut ab eis præcise, quos

Leges vectigalium obligant in conscientia.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Distin. et o. no. tinda.

OTO
tue
dibus
III
13

Nota. ceperint extorqueant. Quin vero hoc im-
praesentiarum obiter addiderint, quod in
regnum confinis, quae eiusdem sunt
regis, non deberent hae mercium extractio-
nes, & commercia prohiberi, quippe quae
non tam in regnum bonum, prohiberi
videntur, quam in quæstum. Sed nolo in
publicas leges oblatrare. Dubium autem
hic proprium est his, qui furim in alienis

Dubiū
de cedē-
tibus li-
gna in
alienis
nemori-
bus.

Distin-
ctio.

nemo ibus ligna cadunt, aut in alienis pa-
scuis furim, oves suas pascunt. Putat enim
vulgus ob id quod qui capiuntur, pecunia
multantur, quae penali lege decreta est,
eos qui euadunt, ad nullam teneri restituti-
onem. Quod tamen manifeste falsum
est, immo eadem regula utendum est scilicet,
ut poenam a precio rei furto sublatae di-
scernas. Hac enim ratione claritas gratia
vri pro meo capti soles. Aut enim caedua
sylua, eiusdem vrbis aut castri propria est,
cuius qui ligna cadunt, sunt ciues aut in-
colae. Et tunc arbitrator, nisi insignem stra-
gem faciant, ad nullam teneri restitutione
neque poena, neque pretij, nisi capiuntur.
De poena enim res est certa, sed de pre-
tio inde id mihi suadeo, quod oppidum vi-
detur suis oppidanis ille lege ligna distri-
buere, ut qui capietur, poenam luat, qui ve-
ro euaserit, gratis sibi praedam acquirat.
Idque censuerim, ut si vtrunque duorum
oppidorum, quae propinqua sunt, nemora
habeat, tunc enim videtur etiam sibi mu-
tuo illa lege ligna condonare. Quare non
tenentur ad restitutionem nisi insignem
aliquam depraedationem, ut dicebamus,
faciant. sed si capiuntur, tenentur subire
penam. Aliiter vero contingit ligna fur-
tim ex nemoribus euahere, quae prorsus
aliena sunt, nempe quae neque sunt tui op-
pidi, neque alterius vicini, cuius oppidani
vicissim nemora tui oppidi participant, ut
modo dicebamus, quia forte iuum castru
nullam possidet nemus. Et hoc est quod

Regula
aliquo-
rum.

in questu versatur. Sunt enim qui illam am-
plexi regulam, quod vbi lex poenam ahibi-
bet, non obligat ad peccatum, securas eo-
rum conscientias reddunt, qui ligna furan-
tur, ut nisi rapiantur, non sint restitutioni
subiecti. Hec tamen, ut libro primo late
discussimus, deceptoria est regula. Immo
propterea lex poenam imponit, quod cul-
pa subest. Poena enim nisi pro culpa non
potest poni, ob idque qui ligna ab eiusmodi
nemoribus depraedantur, tenentur om-

nino ad restitutionem pretij lignorum, nisi
vere committunt peccatum furti, genere
suo mortale. Atque idem de pascuis cen-
scendum, ad poenam autem non, nisi capi-
antur, & condemnentur. Secus, si forte qui
nemus uetat, suam explicet voluntatem,
quod sub illa lege & condutione vult dare
ligna, quod tamen nunquam audiuimus con-
tingisse. Nonnulla autem impraesentiarum
admonito opus est. Primum licitum esse
caesionem syluae vetari in bonum reipubli-
cae, nempe ne in eius perniciem dissipetur.
Secundo est notandum, quod domini qui
bus rex oppida cum nemoribus elargitur,
non possunt alia ratione illa custodire, quam
rex fecisset. Non enim aliud eis ius conce-
dit, quam habet. Et ideo si nemora hoc fe-
rant, non sunt oppidanis vetanda ad ne-
cessarios vsus. Immo vero etiam si nemora
propria sint domini, non sunt eo rigore
vetanda ut corporalis in figatur poena, ne
que vero grauis pecuniaria. Enimvero ar-
bores & ligna quae abq. cultura terra pro-
geniunt, iure gentium communia esse debe-
rent. Neque enim uita humana sine quo-
tidiano lignorum vsu transigit. Ob idque
eorum furtum non est ea lance aestimandum
ac si quis ab arca tua, aut de tua domo, ni-
mos aut suppellectilem furaretur tua. Quo-
circa qui ligna cadunt, nusquam gentium
infamia latronum aut furtum denotatur.
Satis ergo est moderatas exigere poenas. Et
reuera vbi domini tam acerba animadu-
uersione miseros subditos a nemoribus ar-
cerent, ut praegrauem paterentur inopiam
forte sine mortali culpa possent illa suffi-
rari ligna quae quotidianis vsibus saltem
foci essent sibi necessaria. Pari ferme mo-
do est de venatione arbitrandum. Venatio
enim primum omnium iure gentium
communis est, nempe ut fera & auis, quae
a nemine capta prius fuerat in ius tran-
seat capientis, ut patet institutione. Est de
rerum diuisionum. Vnde Aristotel. 1. Po-
litic capitulo quinto venationem, pariter
esse vult reipublicae. Et fundantur hoc
ius in illo dominio Genes. 1. hominibus
datum in cuncta animalia terra, & volatilia
caeli, atque aquarum natalia. Nihilominus
vero triplici de causa iure venatio
uetatur. Primum est venationis locus com-
munis sit ciuitatis aut oppidi, uetari licite
potest a principe, & a domino per viam
gubernationis, nam ferae ac pisces non so-
lum

lum ornamento sunt, & decori Reipublicæ, verum & necessitati seruiunt. Ob idque non est vulgi temeritati venatio committenda, sed debet ordine, ac lege fieri, ne disperat. Secundo, princeps etiam communita loca Reipublicæ potest aliquot proprio vsui dicare, neque ad hoc, vt quidam aurumant, requiritur consensus populi. Iustum quippe est, vt pro sua dignitate gratia recreandi animi venationem habeat paratam. Præterea quoniam a pros, ac ceruos, & id genus bestias, non concedet a plebeis venatu imperi: sed vt referentur ingenus, qui prætorum simulacra aduersus eas medentur. Hoc autem non est hic absque admonitione silendum, quod non est eadem ratio in magnatibus ad custodiendam sui gratia, verandamque venationem, quanta in principe, etiam si cum suis iuribus ea fuerit ipsis largitus. Nam rex potest, exempli gratia, in toto Regno decem, aut duodecim loca sibi reseruare, & forsitan non possit bis, aut ter centum. Si autem magnatum singuli in suis oppidis, aut territorijs plura haberent loca custodienda, grauamen Regno fieret intolerabilius. Sunt enim ferae aues, & pisces de iure gentium communes, vt locis Institut. & ff. de rerum diu. citatum est, & ideo non est nimium populus a venatione cohibendus, quandoquidem libertatem etiam habeat illo modo, tum animum recreandi, tum & queritandi victum. Sed tercio modo, quod ad rem perinet, custoditur venatio, nempe quia est in loco, non communi oppidi, sed proprio ipsius domini, quo suam custodit venationem. Nam, vt habetur locis proximè citatis de rerum diu. potest fundi dominus prohibere ne quis venationis gratia illud ingrediatur. At verò in his omnibus primùm omnium, vt de syluis dicebamus, cauendum est ne penæ acerbæ statuatur, quia illud non est iustum furtum, aut latrocinium, perinde ac dum domus, aut burse compilandur. Quare profectò crudele est pena corporali plecti ingredientes loca venationis gratiæ: sed satis est si duplum, aut triplum soluerent, & plagas, instrumentaq; perderent. Præterea hoc sanctissimè admonendum, vt qui feras custodiunt damna data in integrum soluant, quod iustissimè fit. At quo tandem prætermisissis penis, quæ absque dubio ante condemnationem non debentur,

ad restitutionem valoris bestiole, aut piæ causæ descendamus, dicendum quod vbi venatio in loco communi seruetur, & qui venatur cuius est, arbitror ad nullam restitutionem teneri, tam etsi forte aliqua culpa sit facere contra legem, quoniam cum venatio illa sit totius reipublicæ, non præsumitur lex obligare ad restitutionem, sed ad penam si condemnentur. Id enim iustus sanè est, quæ quod de lignis diximus. Quando verò locus est proprius domini, si locum ipsum ingrediatis species est furti, & tunc maximè dum muto est cinctus, & ideo ad restitutionem damni teneris. Dixerim, si locus muratus fuerit, quoniam si fuerit patulus, non video cur restitutionis obligatio emerget. Enimvero etsi fundi dominus id iuris habeat illic venandi, vt alios inde arceret valeat: non tamen inde fit consequens dominium habere ferarum, quæ illic nutriuntur, perinde atque arborum aut terræ nascenium. Primum, quod feræ terra non fert, vt cæteros fructus, sed ipse se animalia res propignit, tum etiam quod eadem animalia, vaga sunt, & ad quocunq; diuagandum libera, si ergo dominus fundi non est syluestrium animalium dominus, sit vt qui illa occiderit, non fiat restitutionis reus. At que huic definitioni maximè consonat l. 6. Partit. 3. tit. 28 qua sancitur, vt qui a domino fundi non præmonitus quipiam fuerit in fundo alieno venatus, sibi quod cepit acquirat. Quod certe iniustum esset, si id sub dominio esset domini. Qui autem præmonitus bestiolam ceperit, non sibi, sed domino fundi obueniat, in penam scilicet quod ingressus est alienum fundum. Quare forte ante condemnationem in nihilum tenetur. Si autem extra domini locum feram transixeris, aut laqueo ceperis, certum est te ad restitutionem non teneri, præsertim si in prædio tuo illam fueris venatus, ac multo minus si feram damnatum tibi dantem repereris. Nisi forsitan inter oppidanos ac dominum conuentum stato pretio fuerit, quod dominus constituit, vt nullibi venatione noceret, sed suo venandi, quod gentium est, iuri renunciant. Forte quia dominus & damna bona fide soluit, & tributorum remissionem illis nonnullam facit, vt eidem iuri renuntient. Aues autem in triplici sunt differentiæ, nam alie sunt merè syluestres, & harum aucupium defendere, etiam in fundo proprio iniquitas est,

Secunda.

Tertia.

Qui se...

OTO
LRE
DIBUS
DIII
13

De columbis. est, quādoquidem nullibi, nisi per modum transitus commorantur. Præterquam si preciosissime essent, ut accipitres, de quibus pluculum dubij esset. Sed tamen nec auferem ad istam restitutionem obligare venantes. Alia sunt in alio extremo ciucures, ac domesticæ. Quas furripere abique vlla controuersia furtum est. Sed alia sunt media, ut columba, quæ nec profus domesticæ sunt, nec prius syluestres. Et de his haud dubio, quin liandum sit municipalibus legibus, sicuti de aluearibus, nempe quod si lege præscripta est periculus, ut scilicet intra tot passus nemo illas capiat, censendum est vique ad illam lineam esse domesticas. Quare extra illam potest eas quisque capere, modis tamē lege permissis. Nam potest etiam Rex vetare ne certis laqueis, aut plagis irretiantur, tunc autem non emerget restitutionis obligatio, sed pœnæ post condemnationem. Si autem infra spatium lege præscriptum capiantur, forte non sunt captores a restitutione immunes, quandoquidem vsque ad limitem illum factæ sunt columba domesticæ. Tamen nec summo sunt rigore vrgendi, ac si de ipso columbario illas furarentur. Vbi autem nullæ extant ciuiles leges, si solum naturale ius consulas, apparet nemini reclamantibus illis qui facta circumcirca habentes damna sunt accepturi, licitum esse columbarium extruere. Quin vero si Caietanum in sua Summa auscultes, peccatum est mortale columbas in aliorum perniciam alere. At vero licet quando ingens esset detrimentum id forte verum habeat, si tamen domini pabulum sufficiens pro columbarum numero in columbario supeditent, non tantum agnosco criminis. Est enim hoc genus auis non solum in escam, verum ratione stercoreationis Republicæ vtile, quare non est cur profus a ciuili Republica abigantur.

Argumenta igitur in fronte quæstionis obiecta, solutione non indigent, sed attentione eorum qua dicta sunt. Lex enim illa quadrupli, aut quintupli, iudicialis erat, & ideo furem, quantum ad restitutionem laus erat reddere simplum, sed condemnatus deberet soluere pœnā. Zachæus autem inter alia supererogationis opera hoc ponebat, quod reddebat sua sponte quadruplum, siquid furaretur, non quod

ante condemnationem obligatus esset. Ad tertium vero membrum negatur consequentia, iuste enim iudex vindictam condemnat reum ad aliquid ad quod antea non tenebatur.

ARTICVLVS V.

Virum debeat aliquis id quod non abstulit restituere.

IN quinto articulo, quia apud Dinum Thomam quartus est, quæritur, virum id debeat quispiam restituere, quod non abstulit. Et arguitur a parte affirmatiua. Primum de illo, qui semina effodit ne veniant ad messem, qui videtur grana debere quorum damnum dedit, quæ sibi tamen vsurpauit. Secundo de illo qui mutuum as, aut aliter debitum vltra præfixum terminum retinet, qui tenetur tam de lucro cessante, quam de damno dato, cum tamen id sibi ipse non accepit. Et tertio arguitur auctoritate Redemptoris. Matth. 25. Sciebas, quod meo vbi non seminatur, quod Deo debemus plus quam ab illo accepimus, & cum humana iustitia a Diuina deriuetur, id etiam videtur inter homines obseruandum. In contrarium autem est, quod restitutio ibi perficitur vbi æqualitas constituitur inter acceptum, & datum, si ergo quis plus rependeret teneatur, quam accepisset, restitutio illa a iustitia exorbitaret.

Quæstionis responsio tribus facillimis conclusionibus constat. Prima est ceu superiorum repetitio. Vni quisque tenetur damnum quod alteri dedit, ad iustum restituere. Probatur. Damnum quempiam alteri dare idem est, quod quidpiam ab ipso auferre, siue pecunia sit, siue aliud bonum illa æstimabile: nam damnum quempiam accipere, v. ait 5. Ethicor. cap. 4. Aristot. nihil aliud est, quam minus habere, quam habere debuit, qui autem aleri quidpiam abstulit virtute iustitiæ cogitur tantumdem, neque plus, neque minus reddere. At vero bifariam contingit, ut quis quid alteri auferat, nempe aut illud quod ille actu habebat, aut quod habebat in potentia. Est ergo secunda conclusio. Quicumque id alteri adimit, quod actu habebat, tenetur ad eam quantitatem idem repensare, ut si domum abstulisti re-

Argum
contra
sententiam
conclu-
sionem.

neris de iusto pretio : & si honorem & famam eandem , vt dictum est , secundum facultatē tuam reficere . Res est iam in superioribus liquida . Tertia conclusio : Quicumque alteri in eo damnum dat , quod nondum actu , sed potentia habebat , non tenetur id ad æqualitatem restituere ac si actu illud habuisset , sed ad æqualitatem illius potentie , pensata scilicet , quam esset actui proxima , perpensisque personarum , atque negotiorum conditionibus . Vt si fata tuis equis conculcans effodisti semina pensari debet potentia vsque ad messē . Si autem iam albescentes segetes dissipasti , tamò plus debes quanto iam fruges propinquiores erant . Probatur conclusio . Id enim quod nondum actu est , sed in via & virtute non tanti æstimatur , quanti si esset in actu . Quare si secundum illum actus valorem reddendum esset , non sumptum , sed præter iustitiam auctum restitueretur , ad quod vtique ratio iustitiæ nõ obligat . De duabus prioribus conclusio- nibus nihil est , quod in dubium vocari pos sit . Porro autem contra tertium argumen- tum se statim offert , non vicunque vali- dum . Enimvero si ille qui rem habet in spe , non vult illam in sola spe vendere , sed expectare pericula omnia vsque ad rem , tunc ille qui contra eius voluntatem rem illam diriperet , non solum teneretur resti- tuere quantum in spe valebat , sed , vt apparet , quantum erat res ipsa valitura , ergo conclusio falsa . Accipe antecedentis exempla . Est miser agricola qui semina sua terræ contredit , & mauult omnia ee li terræque pericula subire , & euentus expectare , quam iacturam seminis certo precio facere . Et merito quidem . Nam vt habetur Eccles. 11 . Qui obseruat uentum , non seminat , & qui considerat nubes , nunquam metet , ergo si isto inuito fata eius destruas , certe ratio persuadere videtur quod teneris in totum . Est , verbi gratia , totum vnius oppidum , aut castrum , quod si semina omnia effoderentur , aut cū her- bescerem , eradicerentur , non posset non graui postea inopia laborare : quæ si non destrueretur , locuplectissimas meteret res- ses & voluit oppidani pericula expectare , eum ergo priuandi sunt inuito illa sua expe- ctatione ? Item habet quis tenerrius pul- lam equinum , qui de se magnam promit- tis spem , tunc uero non æstimatur nisi decē

valiturus tri centū , re vera non apparet iu- stitiæ consonum , vt res tunc sit compen- sanda solum secundum potentiam , & non se- cundum actum . Respondetur ergo , quod conclusio sancti Thomæ est intelligenda , primum quando damnum datur casu , & non consulto per iniuriam , reuente do- mino . Tunc enim deducendæ in primis sunt impensæ , quas facturus erat dominus quandoquidem illæ non sunt ei sublata , sed penes ipsum manent . Et deinde peri- cula pensanda , si quæ sunt ad arbitrium prudentium , qui bona fide id iudicent . At vero quando reuente domino damnum per iniuriam datur , nullo est auctior æsti- matio faciendæ , & maximè , quando dam- num est graue , vt si latissimum vinecum destrueres , aut vastissimum segetum cam- pum , ita vt provincia , vel ciuitas graue de- trimentum pateretur .

Per hæc ergo liquet solutio primi argu- menti . Circa secundum uero , dubitatio- nem nobis offert doctrina Caietanus . Ait enim D. Thom. quod qui in mora est soluendi mutuum , aut alia ratione debitum , tenetur non solum quod accepit , refundere , verum & damnum quod creditor ex di- lata solutione patitur , & quod illi cessat lu- crum . Quod quidem iustitia præcipit post quam alteri inuito totum illud auferitur . Caiet. autem inde infert eadem ratione & a principio posse inter mutuantem & mu- tuatarium cõuenire de lucro cessante . Quod quidem si intelligit a temporis articulo , quo in mora cœperint esse , bona fortè est illatio . Mutuo , verbi gratia , tibi vsque ad fe- stum S. Ioannis decem , quæ si tunc non sol- ueris quia me inuito deinceps retinebis , & sum ego mercator , cui tua culpa cessaturū est lucrum , dabis ergo mihi tantum . Si aut̃ intelligat lucrum cessans statim a tempore mutuationis persoluendū , profectio illatio nulla est . Totā enim ratio quare ab illo qui est in mora , potest negotiatori lucrum cessans exigere , non est ea præcisè , quod pecunia negotiatoris in virtute plus valet quam si non esset negotiationi exposita , sed hæc iuncta cum alia causa , q̃ præter vo- luntatem ipsius mercatoris retinetur . Qua- re dum sua ipse sponte alienatam a se ha- bet pecuniā , perniciosum est concedere , vt possit lucrum cessans exigere . Hoc autem lib. 6. sumus satis disputaturi . Et ideo de hoc modo satis . Solutio tertij argumenti , expolitio

Expon- tur con- clusio S. Tho.

De secū do arg.

Sña Ca iet. de re stitutio- ne lucri cessantis. Distin- ctio au- ctoris . Cui li- ceat lu- crū ces- sans exi- gere.

Ad ter- tium.

Tertia conclusio.

Argum contra tertiam conclusioem.

TO
re
dial
III
13

expositio est illius loci euangelici. Sciebas quod meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi Cuius duplex est expositio. Primum enim hoc nos certissimum catholica fides docet, quod radix nostrorum omnium meritorum est gratia Dei, per quam illi sunt accepta, & ideo quidquid illi meritorum offerimus ipse in nos prius seminavit. Vnde alibi, seminanti semen suum sese comparavit. Et ideo prior expositio est, quod verbum Christi non intelligitur secundum veritatem, sed secundum existimationem illius verbi nequam, qui ex odio arbitrabatur Deum petere quod seminaverat, & ideo ait Christus, ex eius ore eum iudicare, quasi non ex rei veritate Posterior vero solutio est, quod aliquid præter gratiam, quam ipse nobis confert, exigit a nobis scilicet assensum nostrum, ut sinamus nos ab illo moveri, & præterea usum eiusdem gratiæ, quo per meritum incrementa ipsa augetur. Porro autem sincerior apparet prior solutio. Nam & ipse nos mouet ad assentiendum, & fruges meritorum nostrorum ipse in nobis seminavit per gratiam. Vnde Pau. Ego plantavi scilicet prædicando, & Appollo rigavit. Deus autem incrementum dedit. Est hic autem ab illo Lutherianorum dogmate cauendum, quod nos lib. 3. de Nat. & Grat. c. 8 expugnauimus. Aiunt enim opera nostra non esse nostra merita, sed Deum per nos mereri. Quæ quidem falsitate nihil ineptius dici potuit. Meritorum enim non dicitur nisi vnus ad alterum. Quare cum mereri, non sit nisi in Deo, & erga ipsum, non potest ipse mereri. Decipiuntur autem falso intellectu verbi Augu. in Dei gratia & lib. arb. quo ait Deum in nobis coronare dona sua vbi Augu. non dicit quod opera nostra sunt merita Dei, sed quod sunt dona Dei, & simul vtrumque verum est, quod sunt & dona Dei, & merita nostra. Nam quia non sunt merita, nisi quatenus è radice gratiæ Dei pullulant, eius dona dicuntur, & sunt. At quia quatenus ex consensu libero voluntatis nostræ diuinitus motæ sunt, sunt merita nostra. Coronat ergo Deus merita nostra quatenus dona eius sunt, & ideo quodammodo illi damus quod non accepimus puta auctum, quod in radice accepimus, sed tamen nihil damus quod ipse non seminavit & in incrementum dedit.

Paulus.

Dogma
Lutherianorū.

QVÆSTIO VII.

DE CIRCUNSTANTIIS
restitutionis.

S. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 5.

ARTICVLVS I.

Vtrum semper oporteat ei restitutionem fieri a quo res sublata fuit.

Voniam quæstio præcedens substantiam nobis restitutionis patefecit, decet vt in hac prima circumstantia eiusdem exploremus, nempe cui, quis quomodo, quid restituere debeat. Est ergo primus articulus, qui apud D. Th. est quintus, vtrum sit semper restitutio ei faciendæ, cui res sublata est. Apparet namq. id non semper oportere. Primum, quia restitutio non debet illi esse nocua, cui sit, neq. alteri iniuriosa. Si autem ei cuius res est, esset semper restituenda, vti quandoque veniret, vt in eius penicem esset vel aliorum, vt puta dum domino petenti suū gladium, vt homicidium faceret, redderetur, ergo non semper est vt ro domino restitutio faciendæ. Secundo. Quæ quisque iniuste præterea sine dano dignus sit, qui eadem recipiat, solent autem homines aliquid simoniace dare, vel ad corruptendum iudicem, vel ad hominem enecandum quæ quidē largitiones iniuste sunt, ergo non est illis faciendæ restitutio. Tertio. Nemo ad id cogitur quod impossibile est, quæ aut restitutio non est factio possibilis, si ei fieri deat a quo res ablata est, nepe vel quia est vitæ æternæ, vel peregre profectus, vel pietus ignotus, ergo tunc non esse necessè restitutionem eidē fieri. Quarto iustus homo cogitur ei beneficium respensare, a quo maius accepit, quam ei, a quo recepit minus, ergo ingruente simul parentum inopia dum tempus restituendi alteri occurrit, si vtrumque simul non est possibile, citius rependendum est parenti beneficium, quæ debitum extraneo restituendum. Quinto. Frustraneum esset, ac perinde vanum id restituere quod rursus in possessionem restituentis esset reuertendum, dum autem